



Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
JEAN RICHARD DE LA TOUR IŠVADA,
pateikta 2023 m. balandžio 20 d.¹

Byla C-621/21

WS

prieš

**Intervyuirasht organ na Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet,
dalyvaujant**

**Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za
bezhantsite v Bulgaria**

(*Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos miesto administracinis teismas, Bulgarija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė – Direktyva 2011/95/ES – Normos, susijusios su tarptautinės apsaugos suteikimu ir tokios apsaugos pobūdžiu – Trečiosios šalies pilietė, kuriai, jeigu grįžtų į savo kilmės šalį, grėstų tapti nusikaltimo dėl garbės auka, ji galėtų būti priverstinai ištekinta ar patirti smurtą šeimoje iš nevalstybinių subjektų – Pabėgėlio statuso suteikimo sąlygos – 9 straipsnio 3 dalis – Priežastinio ryšio tarp persekiojimo priežasties ir kilmės šalies apsaugos nebuvimo nustatymas – 10 straipsnio 1 dalies d punktas – Priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ dėl prašytojo lyties nustatymas – Papildomos apsaugos suteikimo sąlygos – Sąvoka „didelė žala“ – Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija)“

I. Įžanga

1. Šeiminio smurto prieš moteris klausimas kelia didelį susirūpinimą mūsų visuomenėse, nes valdžios institucijos ilgą laiką nepakankamai vertino šių veiksmų rimtumą ir pasekmes. Moterų žudymas šeimos rate, dabar šnekamojoje kalboje vadinamas „femicidu“, yra viešai pasmerktas. Valdžios institucijos suprato, kad būtina geriau apsaugoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusias moteris ir griežčiau elgtis su smurtautojais. Ar ši apsauga, kuri turi būti užtikrinta valstybės viduje, taip pat turi būti suteikiama moterims, pabėgusioms iš savo šalies ir negalinčioms arba nenorinčioms ten grįžti dėl baimės, kad prieš jas ten bus smurtaujama jų šeimos rate? Kalbant konkrečiau, ar tokioje situacijoje atsidūrusioms moterims gali būti pripažintas pabėgėlio statusas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95/ES² 2 straipsnio e punktą? Jeigu

¹ Originalo kalba – prancūzų.

² 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (OL L 337, 2011, p. 9).

toks statusas joms nebūtų pripažintas, kiek smurto dėl lyties veiksmai prieš trečiosios šalies pilietę ribotame jos šeimos rate gali pateisinti papildomos apsaugos suteikimą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio g punktą?

2. Byloje, dėl kurios kreiptasi į Teisingumo Teismą, *Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos miesto administracinis teismas, Bulgarija) kyla abejonių, ar kurdų kilmės Turkijos pilietei turėtų būti suteikta tarptautinė apsauga, o jei turėtų, tai kokia, atsižvelgiant, pirma, į smurto veiksmų, kuriuos jai gresia patirti grįžus į savo kilmės šalį, pobūdį. Šiuos veiksmus gali sudaryti smurtas šeimos rate, nusikaltimas dėl garbės ar net priverstinė santuoka. Antra, reikia atsižvelgti ir į aplinkybes, kuriomis padaromi minėti veiksmai, t. y. kai juos padaro nevalstybiniai subjektai³.

3. Šis klausimas atspindi susirūpinimą, taip pat išreikštą šioje byloje pateiktose pastabose, viena vertus, manančiųjų, kad pabėgėlio statusas negali būti suteiktas visoms moterims, nukentėjusioms nuo smurto šeimoje, nes ši problema bendra visoms valstybėms, ir, kita vertus, tų, kurie vis dėlto apgailestauja, kad papildoma apsauga šioms moterims suteikiama tik kaip „atsarginis variantas“, taip skatinant nepripažinti su lytimi susijusių persekiojimo priežasčių, įskaitant priežastis, grindžiamas seksualine orientacija ir lytine tapatybe.

4. Savo išvadoje byloje *État belge (Teisė gyventi šalyje smurto šeimoje atveju)*⁴ generalinis advokatas M. Szpunar pabrėžė, kad nereikėtų nuvertinti smurto šeimoje problemos rimtumo pripažinimo teisinės, politinės ir socialinės svarbos ir naujausių Sąjungos reglamentavimo pokyčių nukentėjusiųjų apsaugos srityje⁵. Beveik tuo pat metu generalinis advokatas G. Hogan savo išvadoje dėl Nuomonės 1/19 (*Stambulo konvencija*)⁶ vis dėlto pripažino, kad „[š]iuo metu Sąjungos teisėje bendrai nenumatyta pareigos atsižvelgti į smurtą prieš moteris kaip į vieną iš persekiojimo formų, dėl kurios gali būti suteiktas pabėgėlio statusas“⁷.

5. Dabar klausimas kyla dėl kitokio aspekto, nes jis susijęs su individualia situacija.

6. Pirma, Teisingumo Teismas turės nustatyti sąlygas, kuriomis trečiosios šalies pilietė, kuri grįžusi į savo kilmės šalį, gali tapti nusikaltimo dėl garbės auka, būti priverstinai ištekinga ar prieš ją gali būti vykdomi smurto šeimoje veiksmai, galėtų būti laikoma pagrįstai bijančia būti persekiojama dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ ir jai galėtų būti suteiktas pabėgėlio statusas (Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktas).

7. Antra, Teisingumo Teismas turės patikslinti sąlygas, kuriomis kompetentinga nacionalinė institucija tuo atveju, kai smurtą vykdo nevalstybinis subjektas, turi nustatyti priežastinį ryšį tarp persekiojimo priežasties, t. y. priklausymo tam tikrai socialinei grupei, ir apsaugos nebuvimo kilmės šalyje (šios direktyvos 9 straipsnio 3 dalis).

³ Atsižvelgiant į pagrindinėje byloje nagrinėjamas faktines aplinkybes, šioje išvadoje nagrinėjamas smurto šeimoje prieš moteris klausimas. Vis dėlto reikėtų priminti, kad, kaip Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino 2009 m. birželio 9 d. principiniame sprendime *Opuz prieš Turkiją* (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, 132 punktas), smurtas šeimoje „susijęs ne tik su moterimis. Smurtą šeimoje gali patirti ir vyrai, ir vaikai, kurie dažnai tiesiogiai ar netiesiogiai tampa tokio smurto aukomis“.

⁴ C-930/19, EU:C:2021:225.

⁵ Minėtos išvados 94 ir paskesni punktai.

⁶ EU:C:2021:198. 2011 m. balandžio 7 d. Europos Tarybos priimta Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija) įsigaliojo 2014 m. rugpjūčio 1 d. (*Europos Tarybos sutarčių serija*, Nr. 210). Konvenciją pasirašė ir ratifikavo visos Sąjungos valstybės narės, išskyrus Bulgarijos Respubliką, Čekijos Respubliką, Latvijos Respubliką, Lietuvos Respubliką, Vengriją ir Slovakijos Respubliką, kurios nėra jos ratifikavusios. Turkijos Respublika šią konvenciją ratifikavo 2012 m. kovo 14 d., o apie pasitraukimą iš jos paskelbė 2021 m. kovo 22 d. aktu, kuris įsigaliojo 2021 m. liepos 1 d.

⁷ Minėtos išvados 161 punktas.

8. Galiausiai, trečia, Teisingumo Teismas turės apvarstyti, kiek tokiam asmeniui galėtų būti suteiktas papildomos apsaugos statusas. Šiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas turės nustatyti, kokiomis sąlygomis pirma apibūdinti smurto veiksmai galėtų būti kvalifikuojami kaip „didelė žala“, kaip tai suprantama pagal minėtos direktyvos 15 straipsnį, jeigu jie keltų rimtą grėsmę šio asmens gyvybei arba būtų laikomi nežmonišku ar žeminamu elgesiu.

II. Teisinis pagrindas

A. *Tarptautinė teisė*

1. *Ženevos konvencija*

9. 1951 m. liepos 28 d. Ženevoje pasirašytos Konvencijos dėl pabėgėlių statuso⁸ 1 straipsnio A skirsnio 2 punkto pirmoje pastraipoje nurodyta, kad sąvoka „pabėgėlis“ taikoma bet kuriam asmeniui, kuris „dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba“.

2. *CEDAW*

10. Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (toliau – CEDAW)⁹, prie kurios Sąjunga nėra prisijungusi, 1 straipsnyje nustatyta:

„[S]ąvoka „moterų diskriminacija“ reiškia skirtumų, išimčių ar apribojimų darymą lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeiminės padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje, neleisti jomis naudotis ar jas įgyvendinti lygiomis teisėmis su vyrais.“

11. Šios konvencijos 5 straipsnio a punkte nurodyta:

„Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių siekdamos:

a) pakeisti socialinius ir kultūrinius vyrų ir moterų elgesio modelius, kad išnyktų prietarai, papročiai ir visokia kitokia praktika, pagrįsta vienos lyties nepilnavertiškumo ar pranašumo idėja arba stereotipišku vyrų ir moterų vaidmeniu“.

⁸ Konvencija įsigaliojo 1954 m. balandžio 22 d. (*Jungtinių Tautų sutarčių rinkinys*, 189 t., p. 150, Nr. 2545 (1954) (toliau – Ženevos konvencija), papildyta 1967 m. sausio 31 d. Niujorke priimtu Protokolu dėl pabėgėlių statuso, įsigaliojusi 1967 m. spalio 4 d.

⁹ 1979 m. gruodžio 18 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimta konvencija, įsigaliojusi 1981 m. rugsėjo 3 d. (*Jungtinių Tautų sutarčių rinkinys*, 1249 t., p. 13, Nr. 20378 (1981)).

12. Minėta konvencija papildyta Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto Bendrąja rekomendacija Nr. 19 „Smurtas prieš moteris“¹⁰, jos 6 punkte nurodyta:

„[CEDAW] 1 straipsnyje apibrėžiama moterų diskriminacija. Ši apibrėžtis apima smurtą dėl lyties, t. y. smurtą prieš moterį dėl to, kad ji yra moteris, arba smurtą, kuris paveikia būtent moterį. Tai apima veiksmus, kuriais sukeliamos fizinės, psichinės ar seksualinės kančios ar kankinimai, grasinimą tokiais veiksmais, prievartą ar kitokį laisvės atėmimą <...>“

13. Ši rekomendacija 2017 m. buvo atnaujinta Bendrąja rekomendacija Nr. 35 dėl smurto prieš moteris dėl lyties¹¹, jos 10 ir 16 punktuose numatyta:

„10. [Moterų diskriminacijos panaikinimo] komitetas mano, kad smurtas prieš moteris dėl lyties yra viena iš pagrindinių socialinių, politinių ir ekonominių priemonių, kuriomis išlaikoma moterų priklausoma padėtis vyrų atžvilgiu ir jų stereotipiniai vaidmenys <...>

<...>

16. Smurtas prieš moteris dėl lyties tam tikromis aplinkybėmis gali būti prilyginamas kankinimui arba žiauriam, nežmoniškam ar žeminamam elgesiui, visų pirma išžaginimo, smurto šeimoje ar kitų žalingų veiksmų atvejais <...>“

14. Be to, CEDAW buvo papildyta Deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo¹², jos 2 straipsnyje nustatyta:

„Smurtas prieš moteris suprantamas kaip apimantis toliau išvardytas smurto formas, tačiau jomis neapsiribojantis:

- a) fizinį, seksualinį ir psichologinį smurtą šeimoje, įskaitant mušimą, seksualinę prievartą prieš mergaites namų ūkyje, smurtą, susijusį su kraičiu, santuokinį išžaginimą, moters lyties organų žalojimą ir kitus moteriai žalingus tradicinius veiksmus, nesantuokinį smurtą ir smurtą, susijusį su išnaudojimu;
- b) fizinį, seksualinį ir psichologinį smurtą bendruomenėje, įskaitant išžaginimą, seksualinę prievartą, seksualinį priekabiavimą ir bauginimą darbe, švietimo įstaigose ir kitur, prekybą moterimis ir priverstinę prostituciją;
- c) fizinį, seksualinį ir psichologinį smurtą, kurį vykdo ar toleruoja valstybė, nesvarbu, kur jis vyksta.“

3. *Stambulo konvencija*

15. Stambulo konvencijos preambulės dešimtoje–dvyliktoje pastraipose nurodyta:

„Pripažindamos, kad smurtas prieš moteris yra istoriškai susiklosčiusių nelygių vyrų ir moterų galios santykių išraiška, kuri lėmė vyrų dominavimą moterų atžvilgiu bei moterų diskriminavimą ir užkirto kelią visavertei moterų pažangai;

¹⁰ 11-ojoje sesijoje (1992 m.) priimta rekomendacija.

¹¹ 2017 m. liepos 26 d. priimta rekomendacija.

¹² 1993 m. gruodžio 20 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 48/104 priimta deklaracija.

pripažindamos, kad struktūriniu požiūriu smurtas prieš moteris yra smurtas dėl lyties, ir kad smurtas prieš moteris yra vienas iš esminių socialinių mechanizmų, dėl kurio moterys prieš savo valią atsiduria priklausomoje padėtyje vyrų atžvilgiu;

su rimtu susirūpinimu pripažindamos, kad moterys ir mergaitės dažnai susiduria su sunkių formų smurtu, pavyzdžiui, smurtu šeimoje, seksualiniu priekabiavimu, išžaginiu, priverstine santuoka, nusikaltimais prisidengus vadinamąja „garbe“, lyties organų žalojimu; visa tai yra rimtas moterų ir mergaičių žmogaus teisių pažeidimas ir svarbi kliūtis užtikrinant moterų ir vyrų lygybę.“

16. Pagal Stambulo konvencijos 1 straipsnį, kuris yra jos I skyriuje „Tikslai, apibrėžtys, lygybė ir nediskriminavimas, bendri įsipareigojimai“, šios konvencijos tikslas, be kita ko, yra apsaugoti moteris nuo visų formų smurto, įskaitant smurtą šeimoje, ir užkirsti kelią tokiam smurtui, patraukti jo vykdytojus baudžiamojon atsakomybėn ir jį panaikinti, prisidėti prie visų formų moterų diskriminacijos panaikinimo ir parengti išsamią sistemą, politiką ir priemones, skirtas visoms smurto prieš moteris ir smurto šeimoje aukoms apsaugoti ir joms padėti.

17. Pagal Stambulo konvencijos 2 straipsnio 1 dalį ši konvencija „taikoma visų formų smurtui prieš moteris, įskaitant smurtą šeimoje, nuo kurio neproporcingai dažniau nukentčia moterys“.

18. Šios konvencijos 3 straipsnyje nurodyta:

„Šioje Konvencijoje:

a smurtas prieš moteris yra suprantamas kaip žmogaus teisių pažeidimas ir moterų diskriminacijos forma ir reiškia visus smurto dėl lyties veiksmus, dėl kurių moterys patiria arba gali patirti fizinę, seksualinę, psichologinę arba ekonominę žalą ar kančias, įskaitant grasinimą įvykdyti tokius veiksmus, prievartą arba savavališką laisvės atėmimą, nesvarbu, ar tie veiksmai būtų vykdomi viešajame, ar privačiajame gyvenime;

b smurtas šeimoje – visi fizinio, seksualinio, psichologinio ar ekonominio smurto veiksmai šeimoje ar namų ūkyje arba tarp buvusių ar esamų sutuoktinių ar partnerių, neatsižvelgiant į tai, ar smurtautojas ir auka gyvena arba gyveno tame pačiame būste;

c lytis – socialiai susiformavę vaidmenys, elgsena, veikla ir bruožai, kuriuos tam tikra visuomenė laiko tinkamais moterims ir vyrams;

d smurtas prieš moteris dėl lyties – smurtas, kuris nukreiptas prieš moterį dėl to, kad ji yra moteris, arba kurį neproporcingai dažnai patiria moterys;

<...>

f terminas „moterys“ apima ir jaunesnes nei 18 metų mergaites.“

19. Minėtos konvencijos 60 straipsnis „Prieglobsčio prašymai dėl lyties“ suformuluotas taip:

„1. Šalys imasi teisėkūros ar kitų priemonių, kuriomis užtikrinama, kad būtų pripažįstama, jog smurtas prieš moteris dėl lyties yra persekiojimo forma, kaip apibrėžta [Ženevos konvencijos] 1 straipsnio A [skirsnio] 2 [punkte], ir didelė žala, suteikianti teisę į papildomą apsaugą.

2 Šalys užtikrina, kad kiekvienas iš Konvencijos pagrindų būtų aiškinamas atsižvelgiant į lyčių aspektą, ir, jei nustatoma, kad bijoma persekiojimo dėl vieno ar daugiau iš šių pagrindų, prašytojams pagal atitinkamus taikytinus dokumentus suteikiamas pabėgėlio statusas.

3 Šalys imasi teisėkūros ar kitų priemonių, kad išplėtotų prieglobsčio prašytojų priėmimo procedūras ir paramos paslaugas, kuriomis atsižvelgiama į lyčių aspektą, taip pat gaires lyčių klausimu ir prieglobsčio procedūras, kuriomis atsižvelgiama į lyčių aspektą, įskaitant pabėgėlio statuso suteikimo ir tarptautinės apsaugos prašymų procedūras.“

B. Sąjungos teisė

20. Pagal SESV 78 straipsnio 1 dalį ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 18 straipsnį bendra Europos prieglobsčio sistema, į kurią įtraukta Direktyva 2011/95, grindžiama visapusišku ir visa apimančiu Ženevos konvencijos taikymu.

21. Šios direktyvos 17 ir 30 konstatuojamosiose dalyse nustatyta:

„(17) dėl elgesio su asmenimis, kuriems taikoma ši direktyva, valstybės narės yra saistomos įsipareigojimų pagal tarptautinės teisės dokumentus, kuriuos jos yra pasirašiusios, ypač pagal tuos, kuriais draudžiama diskriminacija;

<...>

(30) taip pat būtina įvesti bendrą persekiojimo priežasties „priklausymas prie tam tikros socialinės grupės“ sąvoką“. Apibrėžiant tam tikrą socialinę grupę turėtų būti deramai atsižvelgiama į klausimus, susijusius su prašytojo lytimi, įskaitant lyties tapatybę ir seksualinę orientaciją, kurie gali būti susiję su tam tikromis teisinėmis tradicijomis ir papročiais, kurių laikantis, pvz., žalojami lyties organai, vykdoma prievartinė sterilizacija ar daromi prievartiniai abortai, tiek, kiek jie yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baimė būti persekiojamam.“

22. Minėtos direktyvos 2 straipsnio d ir f punktuose numatyta:

„Šioje direktyvoje vartojamų terminų apibrėžtys:

<...>

d) pabėgėlis – trečiosios šalies pilietis, kuris dėl visiškai pagrįstos persekiojimo dėl rasės, religijos, tautybės, politinių pažiūrų ar priklausymo prie tam tikros socialinės grupės baimės yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba dėl tokios baimės nepageidauja naudotis tos šalies apsauga <...> ir kuriam netaikomas 12 straipsnis;

<...>

f) papildomą apsaugą galintis gauti asmuo – trečiosios šalies pilietis <...>, kuris negali būti laikomas pabėgėliu, tačiau apie kurį pagrįstai galima manyti, kad jei jis būtų grąžintas į savo kilmės šalį <...> jam kiltų realus pavojus patirti 15 straipsnyje apibrėžtą didelę žalą, kuriam netaikomos 17 straipsnio 1 bei 2 dalys ir kuris negali arba dėl tokio pavojaus nepageidauja naudotis tos šalies apsauga.“

23. Direktyvos 2011/95 II skyriuje „Tarptautinės apsaugos prašymų vertinimas“ esančiame 6 straipsnyje „Persekiojimo vykdytojai ar didelės žalos darytojai“ nustatyta:

„Persekiojimo vykdytojais ar didelės žalos darytojais gali būti:

- a) valstybė;
- b) valstybę ar didelę valstybės teritorijos dalį valdančios grupės ar organizacijos;
- c) nevalstybiniai subjektai, jei galima įrodyti, kad a ir b punktuose minimi vykdytojai ir darytojai, įskaitant tarptautines organizacijas, negali arba nenori suteikti apsaugos nuo persekiojimo arba didelės žalos, kaip apibrėžta 7 straipsnyje.“

24. Šios direktyvos 7 straipsnis „Apsaugos teikėjai“ suformuluotas taip:

„1. Apsaugą nuo persekiojimo ar didelės žalos gali suteikti tik:

- a) valstybė arba
- b) valstybę ar didelę valstybės teritorijos dalį valdančios grupės ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas,

jei jos nori ir gali pasiūlyti apsaugą pagal 2 dalį.

2. Apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos turi būti veiksminga ir ilgalaikio pobūdžio. Tokia apsauga paprastai suteikiama, kai 1 dalies a ir b punktuose minimi apsaugos teikėjai imasi pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią persekiojimui ar didelei žalai, *inter alia*, taikydami veiksmingą teisinę sistemą persekiojimo ar didelei žalai nustatyti, persekioti dėl veiksmų, kurie laikomi persekiojimu arba didele žala, ir nubausti už juos, ir kai prašytojas turi galimybę naudotis tokia apsauga.

<...>“

25. Minėtos direktyvos III skyriuje „Reikalavimai, taikomi priskyrimui prie pabėgėlių“ yra 9 straipsnis, jame nurodyta:

„1. Tam, kad veiksmas būtų laikomas persekiojimo veiksmu pagal Ženevos konvencijos 1 straipsnio A skirsnį, jis turi būti:

- a) pakankamai rimtas pagal savo pobūdį ar dažnumą, kad sudarytų sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą, visų pirma tų teisių, nuo kurių negalima nukrypti pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹³⁾ 15 straipsnio 2 dalį, arba
- b) įvairių priemonių sancaupa, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kuri yra pakankamai sunki, kad veiktų asmenį panašiai kaip nurodyta a punkte.

¹³⁾ Pasirašyta 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje (toliau – EŽTK).

2. Persekiojimo veiksmai pagal 1 dalį gali <...>, *inter alia*, pasireikšti tokiomis formomis:

a) fizinio ar psichologinio smurto veiksmai, įskaitant seksualinį smurtą;

<...>

f) veiksmai, pagal pobūdį tiesiogiai susiję su asmens lytimi <...>.

3. Pagal 2 straipsnio d punktą turi būti ryšys tarp 10 straipsnyje nurodytų priežasčių ir persekiojimo veikslių apibrėžtų pagal šio straipsnio 1 dalį arba apsaugos nuo tokių veikslių nebuvimo.“

26. Direktyvos 2011/95 10 straipsnis „Persekiojimo priežastys“ suformuluotas taip:

„1. Valstybės narės, vertindamos persekiojimo priežastis, atsižvelgia į šiuos veiksniai:

<...>

d) grupė laikoma tam tikra socialine grupe, kai visų pirma:

- tos grupės nariai turi tas pačias prigimtinės savybes ar bendrą istoriją, kurios negalima pakeisti, arba turi tas pačias savybes ar įsitikinimus, kurie yra tokie svarbūs to asmens tapatumui ar sąžinei, kad jis neturėtų būti verčiamas jų atsisakyti, ir
- ta grupė turi individualų tapatumą atitinkamoje šalyje, nes aplinkinė visuomenė ją suvokia kaip kitokią.

Atsižvelgiant į aplinkybes kilmės šalyje, tam tikrai socialinei grupei gali priklausyti grupė, susidariusi dėl būdingos seksualinės orientacijos. Seksualinė orientacija negali būti suprantama kaip veiksmai, kurie pagal valstybių narių nacionalinę teisę laikomi nusikalstamais. Siekiant pripažinti priklausymą prie tam tikros socialinės grupės arba nustatyti tokios grupės savybes, turi būti tinkamai atsižvelgiama į su lytimi susijusius aspektus, įskaitant lyties tapatybę;

<...>

2. Vertinant, ar prašytojas visiškai pagrįstai bijo būti persekiojamas, nesvarbu, ar prašytojas iš tikrųjų turi rasinių, religinių, tautinių, socialinių ar politinių savybių, dėl kurių jis gali būti persekiojamas, su sąlyga, kad tokią savybę prašytojui priskiria persekiojimo vykdytojas.“

27. Direktyvos V skyriuje „Reikalavimai, taikomi priskyrimui prie papildomą apsaugą galinčių gauti asmenų“ yra 15 straipsnis „Didelė žala“, jame numatyta:

„Didelė žala yra:

a) mirties bausmė ar egzekucija arba

b) prašytojo kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas kilmės šalyje, arba

<...>“

C. Bulgarijos teisė

28. Bulgarijoje tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimas reglamentuojamas 2016 m. gruodžio 27 d. DV, Nr. 103 paskelbtos redakcijos *Zakon za ubezhishteto i bezhantsite*¹⁴ (Prieglobsčio ir pabėgėlių įstatymas, toliau – ZUB). Direktyvos 2011/95 ir 2013/32/ES¹⁵ buvo perkeltos į Bulgarijos teisę dviem įstatymais, kuriais iš dalies keičiamas ir papildomas ZUB ir kurie atitinkamai paskelbti 2015 m. spalio 16 d. DV, Nr. 80 ir 2015 m. gruodžio 22 d. DV, Nr. 101.

29. ZUB 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Šiuo įstatymu suteiktais įgaliojimais naudojasi *Darzhavna agentsia za bezhantsite* (Nacionalinė pabėgėlių agentūra, toliau – DAB) pareigūnai. Jie nustato visus tarptautinės apsaugos suteikimo procedūrai svarbius faktus ir aplinkybes ir padeda tokį apsaugos prašymą pateikusiems užsieniečiams.“

30. ZUB numatytos dvi tarptautinės apsaugos formos.

31. ZUB 8 straipsnis susijęs su esminiais reikalavimais, kuriuos turi atitikti prašytojas, kad jam būtų suteiktas pabėgėlio statusas. Šio straipsnio nuostatos suformuluotos panašiai į Direktyvos 2011/95 6 ir 9 straipsnių nuostatas.

32. ZUB 9 straipsnis susijęs su esminėmis sąlygomis, kurias turi atitikti prašytojas, kad jam būtų suteiktas „humanitarinis statusas“, atitinkantis papildomos apsaugos statusą, nes šios sąlygos atitinka „didelę žalą“, kaip ji apibrėžta Direktyvos 2011/95 15 straipsnyje.

III. Ginčo pagrindinėje byloje faktinės aplinkybės ir prejudiciniai klausimai

33. WS, pareiškėja pagrindinėje byloje, yra kurdų kilmės Turkijos pilietė, išpažįstanti musulmonų (sunitų) tikėjimą, ji yra išsituokusi. 2018 m. birželio mėn. WS išvyko iš Turkijos į Bulgariją, o vėliau – į Vokietiją, kur pateikė pirmąjį tarptautinės apsaugos prašymą. 2019 m. vasario 28 d. sprendimu, kurį priėmė DAB, Bulgarija sutiko perimti ją savo žinion, kad būtų išnagrinėtas jos tarptautinės apsaugos prašymas.

34. Per tris 2019 m. spalio mėn. vykusius pokalbius WS pasakojo Turkijoje patyrusi problemų su savo buvusiū sutuoktiniu BS, už kurio 2010 m. ji buvo priverstinai ištekinta ir su kuriuo susilaukė trijų dukterų. Pranešama, kad po daugybės smurto atvejų ir grasinimų tiek iš sutuoktinio, tiek iš biologinės ir iš sutuoktinio šeimų ji buvo reguliariai apgyvendinama „smurto prevencijos ir stebėsenos centruose“ ir 2016 m. rugsėjo mėn. pabėgo iš savo namų. Dėl to WS, be kita ko, pateikė Torbalio (Turkija) generalinei prokuratūrai skundą, kuriame kaltino tokiu smurtu. 2017 m. WS sudarė religinę santuoką su kitu vyru, su kuriuo 2018 m. gegužės mėn. susilaukė sūnaus. Pranešama, kad Dijarbakyro (Turkija) civilinių bylų teismas Nr. 1 2018 m. rugsėjo 20 d. sprendimu nutraukė WS ir BS santuoką, kai WS jau buvo išvykusi iš Turkijos. Be to, WS pabrėžė, kad biologinė šeima jos visiškai nepalaikė ir kad šeimos tėvas uždraudė su ja bendrauti, motyvuodamas tuo, kad ji paliko santuokinius namus. WS taip pat teigė, kad baiminasi dėl savo gyvybės, jeigu tektų grįžti į Turkiją.

¹⁴ DV, Nr. 54, 2002 m. gegužės 31 d.

¹⁵ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (OL L 180, 2013, p. 60).

35. 2020 m. gegužės 21 d. sprendimu DAB atmetė WS pateiktą tarptautinės apsaugos prašymą, remdamasi ZUB 8 straipsniu (pabėgėlio statusas) ir šio įstatymo 9 straipsniu (humanitarinis statusas / papildoma apsauga).

36. DAB nusprendė, kad pabėgėlio statuso suteikimo sąlygos neįvykdytos, nes WS sutuoktinio ir šeimos narių smurtas, nuo kurio ji nukentėjo, taip pat jai skirti grasinimai mirtimi negali būti siejami nė su viena iš persekiojimo priežasčių, nurodytų ZUB 8 straipsnio 1 dalyje, t. y. rase, religija, tautybe, politinėmis pažiūromis ar priklausymu tam tikrai socialinei grupei. WS taip pat neteigė, kad yra persekiojama dėl savo lyties.

37. Be to, DAB nusprendė, kad humanitariniam statusui (papildomai apsaugai) suteikti būtinos sąlygos taip pat nėra įvykdytos, nes veiksmų dėl WS ėmėsi ne valdžios institucijos ir ne tam tikros grupės. Galiausiai DAB pažymėjo, kad WS nepranešė policijos įstaigoms apie nusikalstamus išpuolius prieš ją, nepateikė skundo ir teisėtai išvyko iš Turkijos.

38. WS apskundė tokį sprendimą, tačiau 2020 m. spalio 15 d. sprendimu jos skundas buvo atmestas. Sprendimas įgijo *res judicata* galią, kai buvo priimtas 2021 m. kovo 9 d. *Varhoven administrativen sad* (Bulgarijos vyriausiasis administracinis teismas) sprendimas.

39. WS 2021 m. balandžio 13 d. pateikė dar vieną tarptautinės apsaugos prašymą ir devynis rašytinius įrodymus dėl savo asmeninės padėties ir kilmės valstybės. Pirma, ji teigia, kad atitinka ZUB 8 straipsnyje nustatytas pabėgėlio statuso suteikimo sąlygas, nes yra nukentėjusi nuo persekiojimo veiksmų dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei, t. y. grupei moterų, patyrusių smurtą šeimoje, ir moterų, kurios gali nukentėti nuo nevalstybinių subjektų daromų nusikaltimų dėl garbės, nuo kurių Turkijos valstybė negali jos apsaugoti. WS taip pat nurodo, kad nesutinka būti grąžinta į Turkiją, nes baiminasi, kad buvęs vyras ją nužudys arba kad ji taps nusikaltimo dėl garbės auka ir bus priversta sudaryti naują santuoką. Ji pabrėžia, kad jos padėtis dabar yra sudėtingesnė, nes ji susilaukė vaiko nuo vyro, su kuriuo nėra sudariusi civilinės santuokos. Kaip naujas aplinkybes WS taip pat nurodo Turkijos Respublikos pasitraukimą iš Stambulo konvencijos ir šiuo klausimu pateikia, be kita ko, dvi 2021 m. kovo mėn. parengtas ataskaitas; vieną iš jų parengė *U.S. Department of State* (Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamentas) dėl Turkijos veiksmų žmogaus teisių srityje, o kitą – Turkijos platforma „We will stop femicide“.

40. Antra, WS teigia, kad atitinka ZUB 9 straipsnyje numatytas humanitarinio statuso (papildoma apsauga) suteikimo sąlygas, nes grąžinus ją į Turkiją būtų pažeistos jos pagrindinės teisės, pripažįstamos EŽTK 2 ir 3 straipsniuose.

41. 2021 m. gegužės 5 d. sprendimu DAB atsisakė pradėti naują tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimo procedūrą, motyvuodama tuo, kad WS nepateikė naujų įrodymų apie savo asmeninę ar kilmės valstybės padėtį, be to, nurodė, kad Turkijos valdžios institucijos ne kartą jai padėjo ir pranešė, kad yra pasirengusios padėti visomis teisinėmis priemonėmis.

42. Tokiomis aplinkybėmis *Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos miesto administracinis teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar, siekiant smurtą prieš moteris dėl lyties kvalifikuoti kaip tarptautinės apsaugos suteikimo pagrindą pagal [Ženevos konvenciją] ir [Direktyvą 2011/95], taikytinos [CEDAW] ir [Stambulo konvencijoje] pateiktos sąvokos ir apibrėžtys, o gal smurtas prieš moteris dėl lyties, kaip tarptautinės apsaugos suteikimo pagrindas pagal [Direktyvos 2011/95] 17 konstatuojamąją dalį, turi savarankišką reikšmę, kuri skiriasi nuo reikšmės šiose tarptautinėse sutartyse?
2. Ar tokiu atveju, kai pareiškama apie smurto prieš moteris dėl lyties faktą, siekiant pripažinti priklausymą tam tikrai socialinei grupei kaip persekiojimo priežastį pagal [Direktyvos 2011/95] 10 straipsnio 1 dalies d punktą, yra reikšminga tik persekiojimo aukos biologinė arba socialinė lytis (smurtas prieš moterį tik dėl to, kad ji yra moteris), konkrečios persekiojimo formos (poelgiai, veiksmai), kaip antai nurodytos [Direktyvos 2011/95] 30 konstatuojamojoje dalyje pateiktame negalutiniame sąraše, gali turėti lemiamą reikšmę „grupės matomumui visuomenėje“, t. y. ar jos gali būti tos grupės skiriamasis požymis, atsižvelgiant į aplinkybes kilmės šalyje, ar tokie poelgiai gali būti siejami tik su persekiojimo veiksmais pagal [Direktyvos 2011/95] 9 straipsnio 2 dalies a ir f punktą?
3. Ar tokiu atveju, kai apsaugos prašanti moteris pareiškia apie smurtą prieš ją dėl lyties, konkrečiai – apie smurtą šeimoje, biologinė arba socialinė lytis yra pakankamas pagrindas pripažinti priklausymą tam tikrai socialinei grupei pagal [Direktyvos 2011/95] 10 straipsnio 1 dalies d punktą, ar reikia nustatyti papildomą skiriamąjį grupės požymį, taikant pažodinį šios nuostatos aiškinimą, pagal kurį sąlygos nurodytos kumuliatyviai, o lyties aspektai – alternatyviai?
4. Ar tokiu atveju, kai pareiškama apie smurtą dėl lyties, konkrečiai – apie smurtą šeimoje, ir kai persekiojimo vykdytojas yra nevalstybinis subjektas, kaip tai suprantama pagal [Direktyvos 2011/95] 6 straipsnio c punktą, [Direktyvos 2011/95] 9 straipsnio 3 dalį reikia aiškinti taip, kad priežastiniam ryšiui pripažinti pakanka ryšio tarp [šios direktyvos] 10 straipsnyje nurodytų persekiojimo priežasčių ir persekiojimo veiksmų pagal [šios direktyvos] 2 dalį, ar tam būtina konstatuoti, kad apsauga nuo nurodyto persekiojimo nesuteikiama, ir ar yra ryšys tais atvejais, kai persekiojimo vykdytojai, kurie yra nevalstybiniai subjektai, įvairių persekiojimo ar smurto veiksmų nesuvokia kaip susijusių su persekiojamo asmens lytimi?
5. Ar realus grasinimas [padaryti nusikaltimą] dėl garbės, jei asmuo būtų grąžintas į kilmės šalį, kai įvykdytos kitos tam reikalingos sąlygos, gali pagrįsti papildomos apsaugos suteikimą pagal [Direktyvos 2011/95] 15 straipsnio a punktą, siejamą su EŽTK 2 straipsniu (negalima tyčia atimti niekieno gyvybės), ar toks grasinimas kvalifikuotinas kaip „didelė žala“ pagal [Direktyvos 2011/95] 15 straipsnio b punktą, siejamą su EŽTK 3 straipsniu, kaip tai aiškinama Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje bendrai vertinant kitų smurto dėl lyties veiksmų pavojų, ar šiai papildomai apsaugai suteikti pakanka, kad prašytojas subjektyviai atsisako naudotis savo kilmės šalies suteikiama apsauga?“

43. Rašytines pastabas pateikė WS, Vokietijos ir Prancūzijos vyriausybės, taip pat Europos Komisija ir Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (JTVPRK) biuras.

IV. Analizė

44. Savo prašymu priimti prejudicinį sprendimą jį pateikęs teismas iš esmės siekia nustatyti, kiek trečiosios šalies pilietei, kuri teigia, kad grįžus į kilmės šalį jai gresia tapti nusikaltimo dėl garbės auka ar priverstinė santuoka ir kad jos namų ūkyje jai gresia smurtas šeimoje, gali būti suteikta tarptautinė apsauga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio a punktą.

45. Pagal Direktyvos 2013/32 10 straipsnio 2 dalyje nustatytą nagrinėjimo procedūrą pirmasis–ketvirtasis prejudiciniai klausimai susiję su sąlygomis, kuriomis toks asmuo galėtų gauti pabėgėlio statusą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punktą¹⁶. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui nekyla abejonių dėl veiksmų, kuriuos WS baiminasi patirti, kvalifikavimo kaip „persekiojimo veiksmų“¹⁷, jam neaišku, kaip atsižvelgti į šio asmens lytį nustatant, pirma, persekiojimo priežastis (Direktyvos 2011/95 10 straipsnis) ir, antra, priežastinį ryšį tarp šių priežasčių ir kilmės šalies apsaugos nuo tokių veiksmų nebuvimo (šios direktyvos 9 straipsnio 3 dalis).

46. Penktasis prejudicinis klausimas susijęs su sąlygomis, kuriomis WS galėtų būti suteikta papildoma apsauga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktą, jeigu ji negalėtų būti laikoma pabėgėle. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausia, be kita ko, dėl veiksmų, kuriuos suinteresuotasis asmuo gali patirti, jei būtų grąžintas į savo kilmės šalį, kvalifikavimo kaip „didelės žalos“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 15 straipsnį.

A. Pabėgėlio statuso suteikimo sąlygos, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punktą

1. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo, susijusio su sąvokos „smurtas prieš moteris dėl lyties“ reikšme ir taikymo sritimi

47. Pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis Direktyvos 2011/95 17 konstatuojamąja dalimi, Teisingumo Teismo klausia, ar sąvoka „smurtas prieš moteris dėl lyties“, jeigu ji būtų pabėgėlio statuso suteikimo pagrindas, Sąjungos teisėje turi savarankišką reikšmę, ar ši sąvoka turi būti apibrėžta atsižvelgiant į Ženevos konvenciją, CEDAW ir Stambulo konvenciją.

48. Šis klausimas kyla dėl to, kad, kaip ir Ženevos konvencijos 1 straipsnio A skirsnyje, Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punkte nurodomas tik „priklausymas prie tam tikros socialinės grupės“, nes apibrėžiant sąvoką „pabėgėlis“ nedaroma jokios nuorodos į tarptautinės apsaugos prašytojo „lytį“

¹⁶ Pagal Direktyvos 2013/32 10 straipsnio 2 dalį prieš nagrinėdama, ar prašytojas priskirtinas prie papildomos apsaugos gavėjų, kompetentinga nacionalinė institucija turi nustatyti, ar prašytojas priskirtinas prie pabėgėlių. Šiuo klausimu žr. 2018 m. liepos 25 d. Sprendimą *Alheto* (C-585/16, EU:C:2018:584, 89 punktas).

¹⁷ Manau, kad, atsižvelgiant į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes, šie smurto veiksmai dėl savo pobūdžio arba pasikartojimo gali reikšti „sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 1 dalies a punktą, arba pasiekti „tam tikrą sunkumo laipsnį“, kaip tai suprantama pagal 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)* (C-238/19, EU:C:2020:945, 22 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Šiuo klausimu JTVPRK Tarptautinės apsaugos gairėse Nr. 1: Persekiojimas dėl lyties pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso (toliau – Gairės dėl persekiojimo, susijusio su lytimi) nurodyta, kad nėra jokių abejonių, jog „išžaginimas ir kitos smurto dėl lyties formos, pavyzdžiui, smurtas dėl kraičio, moterų lytinių organų žalojimas, smurtas šeimoje ir prekyba žmonėmis <...> yra veiksmai, sukeltys dideles psichines ir fizines kančias ir yra naudojami kaip persekiojimo formos, nesvarbu, ar juos vykdo valstybės, ar privatūs asmenys“ (9 punktas). Taip pat žr. Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo aiškinamojo pranešimo (*Europos Tarybos sutarčių serija*, Nr. 210, toliau – Stambulo konvencijos aiškinamasis pranešimas) 310 punktą.

ir nenumatyta, kad smurtas prieš moteris dėl lyties pats savaime galėtų būti tarptautinės apsaugos pagrindas. Vis dėlto Stambulo konvencijoje ir CEDAW, priimtose dalyvaujant atitinkamai Europos Tarybai ir Jungtinėms Tautoms, šiuo klausimu yra aiškios nuostatos.

49. Stambulo konvencija, kaip nurodyta jos 1 straipsnyje, moteris siekiama apsaugoti nuo visų formų smurto, įskaitant smurtą šeimoje, stiprinant smurto prevenciją ir pagalbą aukoms, taip pat smurtaujančių asmenų baudžiamąjį persekiojimą ir sankcijas, patvirtinant išsamią ir suderintą politiką.

50. Stambulo konvencijos 3 straipsnio c punkte sąvoka „lytis“ apibrėžta kaip „socialiai susiformavę vaidmenys, elgsena, veikla ir bruožai, kuriuos tam tikra visuomenė laiko tinkamais moterims ir vyrams“. Sąvoka „smurtas prieš moteris“ šios konvencijos 3 straipsnio a punkte apibrėžta kaip reiškianti „visus smurto dėl lyties veiksmus, dėl kurių moterys patiria arba gali patirti fizinę, seksualinę, psichologinę arba ekonominę žalą ar kančias, įskaitant grasinimą įvykdyti tokius veiksmus, prievartą arba savavališką laisvės atėmimą, nesvarbu, ar tie veiksmai būtų vykdomi viešajame, ar privačiąjame gyvenime“. Galiausiai sąvoka „smurtas prieš moteris dėl lyties“ šios konvencijos 3 straipsnio d punkte apibrėžta kaip „smurtas, kuris nukreiptas prieš moterį dėl to, kad ji yra moteris, arba kurį neproporcingai dažnai patiria moterys“¹⁸.

51. Taigi Stambulo konvencijos 60 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad valstybės, šios konvencijos šalys, imtųsi priemonių, būtinų užtikrinti, kad smurtas prieš moteris dėl lyties būtų pripažintas tam tikra persekiojimo forma, kaip tai suprantama pagal Ženevos konvencijos 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą, ir didele žala, dėl kurios suteikiama teisė į papildomą apsaugą. Stambulo konvencijos aiškinamajame pranešime patikslinta, kad šis straipsnis suderintas su Ženevos konvencija ir EŽTK 3 straipsniu, kaip jį yra išaiškinęs Europos Žmogaus Teisių Teismas¹⁹.

52. CEDAW ir ypač Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto bendrosiomis rekomendacijomis Nr. 19 ir Nr. 35 siekiama padidinti kovos su visų formų moterų diskriminacija veiksmingumą, reikalaujant, kad valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrintų moterims visapusišką naudojimąsi visomis teisėmis, kurios joms pripažįstamos, ir visapusišką jų įgyvendinimą visose srityse. Šiomis bendrosiomis rekomendacijomis papildoma CEDAW, nes į jas, apibrėžiant smurto dėl lyties sąvoką, įtrauktas lytimi grindžiamas požiūris, ir reikalaujama, kad valstybės, Konvencijos šalys, patvirtintų bendrąsias priemones, pagrįstas priemonėmis, kurių imtasi pagal Stambulo konvenciją.

53. Priminus pirma nurodytus aspektus, dabar reikia išnagrinėti, koku mastu įgyvendinant Direktyvą 2011/95 reikėtų atsižvelgti į minėtų dviejų konvencijų tekstą.

54. Pirma, primenu, kad pagal SESV 78 straipsnio 1 dalį bendra Europos prieglobsčio sistema, kurios dalis yra Direktyva 2011/95, privalo neprieštarauti Ženevos konvencijai, 1967 m. protokolui dėl pabėgėlių statuso ir „atitinkamoms sutartims“²⁰.

¹⁸ Stambulo konvencijos aiškinamojo pranešimo 44 punkte patikslinta, kad sąvoka „smurtas prieš moteris dėl lyties“ skiriasi nuo kitų smurto formų, nes „nukentėjusios lytis yra pagrindinė a punkte apibūdintų smurto veiksmų [smurtas prieš moteris] priežastis. Kitaip tariant, smurtas dėl lyties reiškia bet kokią moteriai padarytą žalą, kuri yra nelygios galios santykių, grindžiamų suvokiamais vyrų ir moterų skirtumais, lemiančiais moterų priklausomą padėtį viešajame ir privačiąjame gyvenime, priežastis ir pasekmė“.

¹⁹ Šio aiškinamojo pranešimo 300 punktas.

²⁰ Taip pat žr. Chartijos 18 straipsnį ir Direktyvos 2011/95 3, 4, 12, 23 ir 24 konstatuojamąsias dalis (2019 m. gegužės 14 d. Sprendimas *M ir kt. (Pabėgėlio statuso panaikinimas)* (C-391/16, C-77/17 ir C-78/17, EU:C:2019:403, 80 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija), taip pat 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)* (C-238/19, EU:C:2020:945, 20 punktas).

55. Taigi pagrindinis Direktyvos 2011/95 tikslas, nurodytas jos 1 straipsnyje ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, yra nustatyti norminę sistemą, kuri apimtų valstybėms narėms bendras sąvokas ir kriterijus, kurie skirti tarptautinės apsaugos reikalingiems asmenims nustatyti ir dėl to yra saviti Sąjungai, kartu užtikrinant, kad būtų visiškai laikomasi Ženevos konvencijos 1 straipsnio²¹. 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendime *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)*²² Teisingumo Teismas atsisakė išplėsti šios direktyvos taikymo sritį, apimant daugiau nei ši konvencija, kad būtų paisoma aiškaus Sąjungos teisės aktų leidėjo ketinimo Sąjungoje suderinti pabėgėlio statuso, kaip jis suprantamas pagal minėtą konvenciją, įgyvendinimą²³.

56. Vis dėlto, kaip jau nurodžiau, Ženevos konvencijos 1 straipsnio A skirsnyje pateiktoje sąvokos „pabėgėlis“ apibrėžtyje nėra jokios nuorodos į „lytį“ ir nenumatyta, kad „smurtas prieš moteris dėl lyties“ savaimė gali būti pagrindas, leidžiantis suteikti tarptautinę apsaugą. Gairėse dėl persekiojimo, susijusio su lytimi, JTVPRK nurodė, kad į šios konvencijos 1 straipsnio sąvoką „pabėgėlis“ nebuvo būtina įtraukti papildomo pagrindo, nes valstybės, Konvencijos šalys, pripažįsta, kad lytis gali paveikti arba nulemti patiriamo persekiojimo arba žalos pobūdį ir patirto elgesio priežastis²⁴. Taigi pagal Direktyvą 2011/95 į prašytojo lytį atsižvelgiama vertinant persekiojimo veiksmų, kurių prašytojas patiria ar gali patirti savo kilmės šalyje, pobūdį (šios direktyvos 9 straipsnio 2 dalies f punktas)²⁵ ir atliekant nagrinėjimą, susijusį su persekiojimo priežastimis, visų pirma kai kalbama apie prašytojo pripažinimą kaip priklausančio tam tikrai socialinei grupei (minėtos direktyvos 10 straipsnio 1 dalies d punkto antros pastraipos pabaiga).

57. Direktyvoje 2011/95 sąvoka „lytis“ neapibrėžta. Vis dėlto galima būtų pasiremti JTVPRK išleistais dokumentais, kuriems pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją teikiama ypatinga reikšmė, atsižvelgiant į JTVPRK pagal Ženevos konvenciją patikėtą vaidmenį²⁶. Taigi Gairėse dėl persekiojimo, susijusio su lytimi, JTVPRK nurodo, kad „socialinė lytis“ (anglų k. *gender*, pranc. k. *genre*) reiškia moterų ir vyrų santykius, grindžiamus socialiai arba kultūriškai sukurta ir apibrėžta tapatybe, statusu, vaidmenimis ir pareigomis, priskiriamomis vyrams ir moterims, o „biologinė lytis“ (anglų k. „sex“) yra nulemta biologiškai. Taigi socialinė lytis nėra nei statiška, nei įgimta, bet laikui bėgant įgyja socialiai ir kultūriškai sukonstruotą reikšmę²⁷.

²¹ Žr. Direktyvos 2011/95 23 ir 24 konstatuojamąsias dalis. Taip pat žr. 2019 m. gegužės 14 d. Sprendimą *M ir kt. (Pabėgėlio statuso panaikinimas)* (C-391/16, C-77/17 ir C-78/17, EU:C:2019:403, 81 ir 83 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija) ir 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)* (C-238/19, EU:C:2020:945, 19 punktas).

²² C-238/19, EU:C:2020:945.

²³ Šio sprendimo 49 punktas. Taip pat žr. 2018 m. balandžio 24 d. Sprendimą *MP (Asmens, praieityje nukentėjusio nuo kankinimų, papildoma apsauga)* (C-353/16, EU:C:2018:276, 54–56 punktai), kuriame Teisingumo Teismas atskyrė 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos turinio būtiniausių standartų (OL L 304, 2004, p. 12; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 7 t., p. 96) įgyvendintus mechanizmus nuo mechanizmų, nustatytų Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žemina[mą] elgesį ir baudimą, kurią 1984 m. gruodžio 10 d. Niujorke priėmė Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja (*Jungtinių Tautų sutarčių serija*, 1465 t., p. 85, Nr. 24841 (1987)).

²⁴ Šių gairių 6 punktas. Minėtų gairių 5 punkte JTVPRK pažymi, kad „istoriškai pabėgėlio sąvoka buvo aiškinama atsižvelgiant į vyrų patirtį, o tai reiškia, kad daugelis moterų ar homoseksualų prašymų nebuvo pripažinti. Vis dėlto per pastaruosius dešimt metų su biologine ir socialine lytimi susijusių klausimų analizė ir supratimas pabėgėlių kontekste jurisprudencijoje, valstybių praktikoje apskritai ir akademinėje literatūroje labai pažengė. Šie pokyčiai buvo grindžiami tarptautinės teisės ir normų, susijusių su žmogaus teisėmis, raida <...> ir vyko lygiagrečiai šiai raidai, taip pat susijusių tarptautinės teisės sričių raida, visų pirma tarptautinių baudžiamųjų tribunolų buvusiai Jugoslavijai ir Ruandai jurisprudencija ir Tarptautinio baudžiamojo teismo statutu (Romos statutas)“.

²⁵ Kaip matyti iš Direktyvos 2011/95 30 konstatuojamosios dalies teksto, aspektai, susiję su socialinės lyties sąvoka (pranc. k. *genre*), buvo įtraukti į naują redakciją išdėstytą Direktyvą 2004/83, pakeičiant prieš tai joje vartotą biologinės lyties sąvoką (pranc. k. *sexe*).

²⁶ Šiuo klausimu žr. 2019 m. gegužės 23 d. Sprendimą *Bilali* (C-720/17, EU:C:2019:448, 57 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir Direktyvos 2011/95 22 konstatuojamąją dalį.

²⁷ Šių gairių 3 punktas.

58. Be to, nors Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 2 dalies f punkte sąvokos „veiksmai, pagal pobūdį tiesiogiai susiję su asmens lytimi“ taikymo sritis nepatikslinta, šiuo tikslu gali būti įdomu pasiremti kitu antrinės teisės aktu, t. y. Direktyva 2012/29/ES²⁸. Šios direktyvos 17 konstatuojamojoje dalyje sąvoka „smurtas dėl lyties“ apibrėžiama kaip apimanti smurtą, „kuris nukreiptas į asmenį dėl to asmens lyties, lytinės tapatybės ar lytinės raiškos arba dėl kurio neproporcingai dideliu mastu kenčia tam tikros lyties asmenys. Dėl jo aukai gali būti padaryta fizinė, seksualinė, emocinė ar psichologinė žala ar ekonominiai nuostoliai. Smurtas dėl lyties suprantamas kaip diskriminacijos rūšis ir aukos pagrindinių laisvių pažeidimas, ir apima artimųjų smurtą, seksualinį smurtą (įskaitant išžaginimą, seksualinę prievartą ir seksualinį priekabiavimą), prekybą žmonėmis, vergiją ir įvairias žalingos praktikos formas, pavyzdžiui, priverstines santuokas, moterų lyties organų žalojimą ir nusikaltimus prisidengus vadinamąja „garbe“. Moterims, kurios yra smurto dėl lyties aukos, ir jų vaikams dažnai reikia specialios paramos ir apsaugos dėl didelės antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir keršto rizikos, susijusios su tokiu smurtu“.

59. Antra, kalbant apie Stambulo konvencijoje ir CEDAW vartojamas sąvokas, neginčijama, kad Sąjunga nėra ratifikavusi CEDAW ir kad, nors 2017 m. birželio 13 d. pasirašė Stambulo konvenciją, ji vis dėlto dar nėra prie jos prisijungusi²⁹. Be to, šios konvencijos dar neratifikavo visos valstybės narės³⁰. Laukiant tokio prisijungimo ar ratifikavimo, Stambulo konvencija pirmiausia yra daugiadalykė konvencija, kuria siekiama kompleksiskai, vadovaujantis integruotu požiūriu, įtraukiant visus visuomenės dalyvius, užtikrinti smurto prieš moteris prevenciją³¹, apsaugą ir paramą aukoms ir smurtautojų baudžiamąjį persekiojimą.

60. Reikia daryti išvadą, kad šiuo metu nei Stambulo konvencija, nei CEDAW nepatenka į „atitinkamų sutarčių“, į kurias atsižvelgiant turi būti aiškinama Direktyva 2011/95, kaip tai suprantama pagal SESV 78 straipsnio 1 dalį, taikymo sritį.

61. Galiausiai, trečia, Direktyvos 2011/95 17 konstatuojamoji dalis, kuria remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, man neatrodo svarbi aiškinant sąvokos „smurtas prieš moteris dėl lyties“ reikšmę ir taikymo sritį Sąjungos teisėje.

62. Minėtoje konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad „dėl elgesio su asmenimis, kuriems taikoma ši direktyva, valstybės narės yra saistomos išsipareigojimų pagal tarptautinės teisės dokumentus, kuriuos jos yra pasirašiusios, ypač pagal tuos, kuriais draudžiama diskriminacija“. Vis dėlto Sąjungos teisės aktų leidėjas, nuroydamas „elges[į] su asmenimis, kuriems taikoma ši direktyva“, turėjo omenyje ne tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimo tvarką, t. y. tokios apsaugos suteikimo kriterijus, o veikiau tarptautinės apsaugos prašytojų ar asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, teises ir lengvatas valstybės narės, kurioje jie pateikė prašymą ir atitinkamu atveju gavo tarptautinę apsaugą, teritorijoje. Direktyvos 2011/95 17 konstatuojamoji dalis išreikšta direktyvos VII skyriuje „Tarptautinės apsaugos pobūdis“. Pavyzdžiui, Sąjungos teisės

²⁸ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, kuria nustatomi būtinausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (OL L 315, 2012, p. 57).

²⁹ Šiuo klausimu žr. 2021 m. spalio 6 d. Nuomonę 1/19 (*Stambulo konvencija*) (ECLI:EU:C:2021:832). Kitam etapui, t. y. oficialiam Sąjungos prisijungimui prie Stambulo konvencijos, reikalingas Europos Sąjungos Tarybos sprendimas gavus Europos Parlamento pritarimą. Sąjungos prisijungimo prie šios konvencijos užbaigimas yra 2020–2025 m. Sąjungos lyčių lygybės strategijos prioritetas: žr. Komisijos komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Lygybės sąjunga. 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija“ (COM(2020) 152 *final*) (p. 4).

³⁰ Šiuo metu Stambulo konvenciją yra pasirašiusios visos valstybės narės, o ratifikavusi 21 valstybė narė (žr. šios išvados 6 išnašą); nors 2020 m. liepos 25 d. Lenkijos Respublika išreiškė ketinimą pasitraukti iš šios konvencijos, ir Sąjunga, ir Europos Taryba tai pasmerkė (žr. *Bulletin Quotidien Europe* n° 12536, *Agence Europe*, 2020 m. liepos 28 d., p. 7 ir 8).

³¹ Pavyzdžiui, Stambulo konvencijos 12 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad valstybės, šios Konvencijos Šalys, imtųsi „būtinų priemonių, kuriomis būtų skatinami socialinių ir kultūrinių moterų ir vyrų elgsenos modelių pokyčiai, siekdamos panaikinti prietarus, papročius, tradicijas ir visą kitą praktiką, grindžiamus žemesnės moterų padėties idėja arba stereotipiniais moterų ir vyrų vaidmenimis“.

aktų leidėjas numatė reikalavimą, kad valstybės narės užtikrintų vienodą požiūrį į asmenis, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, ir jų piliečius, kiek tai susiję su galimybe pasinaudoti kvalifikacijų pripažinimo procedūromis (28 straipsnio 1 dalis) arba galimybe naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis (30 straipsnis). Būtent šiomis aplinkybėmis valstybės narės privalo laikytis įsipareigojimų, kylančių iš tarptautinių dokumentų, kurių šalys jos yra, kaip antai CEDAW ir Stambulo konvencijos.

63. Iš viso to, kas išdėstyta, matyti, jog Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punktas turi būti aiškinamas taip, kad pabėgėlio statuso suteikimo asmeniui, kuris baiminasi grįžęs į savo kilmės šalį patirti smurtą dėl lyties, sąlygos turi būti nagrinėjamos atsižvelgiant į šioje direktyvoje šiuo tikslu numatytas nuostatas, kurios turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jos bendrą struktūrą ir tikslą, laikantis Ženevos konvencijos, pagal SESV 78 straipsnio 1 dalį, o ne remiantis CEDAW ir Stambulo konvencijoje, kurios nėra „atitinkamos sutartys“, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, pateiktomis sąvokų apibrėžtimis.

64. Vis dėlto pagal Direktyvos 2011/95 16 konstatuojamąją dalį aiškinant taip pat turi būti atsižvelgiama į Chartijoje pripažįstamas teises³².

2. Dėl antrojo ir trečiojo prejudicinių klausimų, susijusių su vertinimu, ar trečiosios šalies pilietė priklauso „tam tikrai socialinei grupei“ (Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktas)

65. Antruoju ir trečiuoju prejudiciniaisi klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo iš esmės prašo patikslinti aplinkybes, kuriomis trečiosios šalies pilietė, kuri teigia, kad jai gresia nukentėti nuo nusikaltimo dėl garbės ar priverstinės santuokos ir patirti smurtą šeimoje, jeigu būtų grąžinta į savo kilmės šalį, gali būti laikoma priklausančia „tam tikrai socialinei grupei“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktą.

66. Pirma, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausia, ar vien ieškovės biologinė lytis gali lemti jos priklausymą tam tikrai socialinei grupei, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 10 straipsnio 1 dalies d punktą.

67. Direktyvos 10 straipsnio 1 dalies d punkte numatyta, kad, siekiant nustatyti, ar prašytojas priklauso „tam tikrai socialinei grupei“, turi būti įvykdytos dvi sąlygos. Šios dvi sąlygos yra kumuliacinės³³.

68. Viena vertus, grupės nariai turi turėti tą pačią prigimtinę savybę ar bendrą istoriją, kurios negalima pakeisti, arba tas pačias savybes ar įsitikinimus, kurie yra tokie svarbūs asmens tapatumui ar sąžinei, kad jis neturėtų būti verčiamas jų atsisakyti. Šiuo klausimu Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punkto antroje pastraipoje patikslinta, kad, atsižvelgiant į aplinkybes kilmės šalyje, siekiant pripažinti priklausymą tam tikrai socialinei grupei arba nustatyti tokios grupės savybes, turi būti tinkamai atsižvelgiama į su lytimi susijusius aspektus, įskaitant lyties tapatybę³⁴.

³² Žr. 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)* (C-238/19, EU:C:2020:945, 20 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

³³ Šiuo klausimu žr. 2018 m. spalio 4 d. Sprendimą *Ahmedbekova* (C-652/16, EU:C:2018:801, 89 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

³⁴ Taip pat žr. Direktyvos 2011/95 30 konstatuojamąją dalį.

69. Kita vertus, ši grupė turi turėti individualų tapatumą aptariamoje trečiojoje šalyje, nes ją supančios visuomenės suvokiama kaip skirtinga.

70. Be to, iš Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 2 dalies matyti, kad vertinant, ar prašytojas pagrįstai bijo būti persekiojamas, nėra svarbu, ar jis iš tikrųjų turi savybę, susijusią su priklausymu tam tikrai persekiojamai socialinei grupei, jeigu tokią savybę prašytojui priskiria persekiojimo vykdytojas³⁵.

71. Dėl pirmosios iš minėtų sąlygų neginčijama, kad prašytojos socialinė lytis gali būti siejama su įgimta savybe, t. y. jos biologine lytimi, „kurios negalima pakeisti“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktą. Šiuo klausimu reikėtų pažymėti, kad pradiniame Komisijos pasiūlyme dėl Direktyvos 2004/83 buvo aiškiai nurodytos grupės „esminės savybės“, „pavyzdžiui, seksualinė orientacija, amžius ar lytis“³⁶, be to, 2013 m. lapkričio 7 d. Sprendime *X ir kt.*³⁷ Teisingumo Teismas konstatavo, jog „yra aišku, kad asmens seksualinė orientacija yra šiuo klausimu esminė savybė, kurios jis negali būti verčiamas atsisakyti“³⁸.

72. Dėl antrosios sąlygos pažymėtina, kad ji reiškia, jog kilmės šalyje socialinė grupė, kurios nariai yra tos pačios lyties asmenys, turi individualų tapatumą, nes ją supanti visuomenė suvokia šią grupę kaip kitokią visumą. Kaip yra nusprendęs EŽTT, grupė turi būti matoma³⁹. Šis suvokimas skiriasi atsižvelgiant ne tik į konkrečią šalį, etninę ar religinę bendruomenę ar politines aplinkybes, bet ir į atitinkamo asmens elgesį⁴⁰. Vis dėlto socialinė lytis yra sociologinė sąvoka, vartojama siekiant atsižvelgti ne tik į biologinę lytį, bet ir į su ja siejamas vertybes ir apraiškas. Taigi socialinė lytis yra sąvoka, kuri turi leisti aiškiai parodyti tai, kad vyrų ir moterų santykius konkrečioje visuomenėje ir nelygybę, galinčią atsirasti dėl vaidmenų, priskiriamų vyrams ir moterims remiantis biologiniais skirtumais, lemia ir sukuria visuomenė, todėl laikui bėgant jie gali kisti skirtingai ir tai priklauso nuo konkrečios visuomenės ir bendruomenės⁴¹. Šiomis aplinkybėmis manau, kad moterys vien dėl to, kad jos yra moterys, yra pavyzdys socialinės grupės, apibrėžiamos pagal įgimtas ir nekintamas savybes, kurias visuomenė gali suvokti skirtingai, atsižvelgiant į jų kilmės šalį, ir taip yra dėl socialinių, teisinių ar religinių šios šalies

³⁵ Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kartu su šio straipsnio 2 dalimi. 2018 m. spalio 4 d. Sprendime *Ahmedbekova* (C-652/16, EU:C:2018:801, 86 punktas) Teisingumo Teismas konstatavo: „neatsižvelgiant į tai, ar Azerbaidžano piliečio dalyvavimas reiškiant ieškinį Europos Žmogaus Teisių Teisme šiai šaliai, kad būtų konstatuotas jos valdančiojo režimo padarytas pagrindinių laisvių pažeidimas, rodo šio piliečio „politines pažiūras“, vertinant jo pateiktame tarptautinės apsaugos prašyme nurodytas persekiojimo priežastis reikia išnagrinėti, ar yra pagrindas bijoti, kad nurodytą dalyvavimą valdantysis režimas traktuos kaip politinio pasipriešinimo aktą, už kurį galėtų būti taikomos represijos“.

³⁶ Žr. Pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (COM(2001) 510 *final*) 12 straipsnio d punktą.

³⁷ C-199/12–C-201/12, EU:C:2013:720.

³⁸ Šio sprendimo 46 punktas. Tame pačiame punkte Teisingumo Teismas pridūrė, kad „[š]i aiškinimą patvirtina [Direktyvos 2004/83] 10 straipsnio 1 dalies d punkto antra pastraipa, iš kurios matyti, kad, atsižvelgiant į aplinkybes kilmės šalyje, tam tikrai socialinei grupei gali priklausyti grupė, susidariusi dėl būdingos seksualinės orientacijos“.

³⁹ Žr. 2008 m. liepos 8 d. Tarptautinės apsaugos gaires Nr. 2 „Priklausymas tam tikrai socialinei grupei“ pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso (toliau – Gairės dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei) (2 ir 14 punktai). Vis dėlto tai nereiškia, kad, kaip savo pastabose nurodo Komisija, visi asmenys, kurie baiminasi, kad savo kilmės šalyje bus persekiojami, galėtų būti laikomi priklausančiais tam tikrai socialinei grupei, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktą, nes dėl tokio aiškinimo kiti šios direktyvos 10 straipsnio 1 dalyje nurodyti pagrindai taptų neveiksmingi. Tokią nuomonę išreiškė ir JTVPRK, kuris savo Gairėse dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei nurodo, kad socialinę grupę turi būti galima identifikuoti nepriklausomai nuo persekiojimo, bet vis dėlto prieš grupę nukreiptas persekiojimo veiksmas gali būti svarbus aspektas nustatant tos grupės matomumą tam tikroje visuomenėje (2 ir 14 punktai).

⁴⁰ Gairėse dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei JTVPRK pabrėžia, kad priklausymas tam tikrai socialinei grupei turėtų būti suprantamas pažangiai, atsižvelgiant į grupių įvairovę ir kintamą jų pobūdį įvairiose visuomenėse, taip pat į tarptautinių žmogaus teisių standartų raidą (3 punktas).

⁴¹ Stambulo konvencijos aiškinamajame pranešime patikslinama, kad „sąvoka „lytis“, pagrįsta dviem lytimis – vyriška ir moteriška – paaiškina, kad taip pat yra visuomenės sukurti vaidmenys, elgesys, veikla ir savybės, kurias tam tikra visuomenė laiko tinkamomis moterims ir vyrams“ (43 punktas).

normų arba bendruomenės, kurioms šios moterys priklauso, papročių⁴². Manau, tai, kad konkrečioje visuomenėje šią socialinę grupę sudaro būtent moterys (o ne „moterys“ apskritai)⁴³, savaime nekliudo pripažinti šios grupės individualų tapatumą vien dėl jos dydžio. Iš tiesų sąvoka grupės „individualus tapatumas“, jeigu šią grupę supanti visuomenė ją suvokia skirtingai, negali būti aiškinama kaip reiškianti, kad būtina atlikti kiekybinį vertinimą⁴⁴.

73. Atsižvelgdamas į šiuos veiksnius manau, kad kompetentinga nacionalinė institucija, atlikusi faktų ir aplinkybių vertinimą, kurį ji turi atlikti pagal Direktyvos 2011/95 4 straipsnio 3 dalies a–c punktus, gali nuspręsti, kad prašytoja dėl savo lyties priklauso „tam tikrai socialinei grupei“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 10 straipsnio 1 dalies d punktą.

74. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti, ar į persekiojimo veiksmus, kaip antai nurodytus Direktyvos 2011/95 30 konstatuojamojoje dalyje, kurie prašytojai gali grėsti jos kilmės šalyje, gali būti atsižvelgta nustatant grupės individualų tapatumą šioje šalyje, o gal tai yra tik šios direktyvos 9 straipsnio 2 dalies a ir f punktuose nurodyti veiksmai.

75. Minėtos direktyvos 30 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad „apibrėžiant tam tikrą socialinę grupę turėtų būti deramai atsižvelgiama į klausimus, susijusius su prašytojo lytimi, įskaitant lyties tapatybę ir seksualinę orientaciją, kurie gali būti susiję su tam tikromis teisinėmis tradicijomis ir papročiais, kurių laikantis, pvz., žalojami lyties organai, vykdoma prievartinė sterilizacija ar daromi prievartiniai abortai, tiek, kiek jie yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baime būti persekiojamam“.

76. Šioje 30 konstatuojamojoje dalyje pateikiami paaiškinimai, kad būtų galima geriau apibrėžti persekiojimo priežastį – priklausymą „tam tikrai socialinei grupei“. Joje išvardyti tam tikri persekiojimo veiksmai, kurie gali būti nustatyti siekiant apibrėžti tokią grupę. Būtent persekiojimo veiksmų, susijusių su tam tikrais nukentėjusiais, pobūdis leidžia kvalifikuoti socialinės grupės „individualų tapatumą“. Minėtoje 30 konstatuojamojoje dalyje nurodyti veiksmai yra ne tik persekiojimo veiksmai, taip papildant Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 2 dalyje pateiktą neišsamų sąrašą, bet ir leidžia nustatyti „tam tikrą socialinę grupę“. Taigi iš šios direktyvos 30 konstatuojamosios dalies aiškiai matyti, kad veiksmų, kurių moteris baiminasi patirti savo kilmės šalyje dėl savo lyties, pobūdis gali būti svarbus veiksnys nustatant jos priklausymą tam tikrai socialinei grupei ir ypač šios grupės „individualų tapatumą“ kilmės šalyje. Nors, kaip jau minėjau⁴⁵, grupės persekiojimo veiksmas gali būti svarbus veiksnys nustatant šios grupės matomumą tam tikroje visuomenėje⁴⁶, tai vis dėlto nereiškia, kad visi asmenys, kurie baiminasi persekiojimo veiksmų savo kilmės šalyje, galėtų būti laikomi priklausančiais tam tikrai socialinei grupei. Manau, dėl šios priežasties Sąjungos teisės aktų leidėjas minėtoje konstatuojamojoje dalyje nustatė keletą apribojimų. Pirmiausia jis nurodo veiksmus, kurie ypač būdingi smurtui dėl socialinės lyties, nes jie nukreipti prieš asmenį dėl jo biologinės lyties ar tapatybės arba neproporcingai paveikia tam tikros biologinės lyties asmenis. Be to, jis nurodo veiksmus, kuriais šiurkščiai pažeidžiamos to asmens žmogaus teisės. Galiausiai Sąjungos teisės aktų leidėjas nurodo veiksmus, kurie yra bendrai paplitę ir kartojasi ir kurių leistinumas pripažįstamas įstatymu arba

⁴² Įdomu pažymėti, kad šios išvados 36 išnašoje minėto Komisijos pasiūlymo 12 straipsnio d punkte buvo aiškiai pažymėta, kad socialinės grupės sąvoka „taip pat apima asmenų grupes, pagal įstatymą laikomas „žemesnio lygio“ grupėmis. Taip pat žr. Gaires dėl persekiojimo, susijusio su lytimi (30 punktas).

⁴³ Žr. Gaires dėl persekiojimo, susijusio su lytimi (31 punktas).

⁴⁴ Kaip savo Gairėse dėl persekiojimo, susijusio su lytimi, nurodo JTVPRK, jeigu Ženevos konvencija būtų aiškinama atsižvelgiant į lytį, tai nereikėtų, kad visos moterys automatiškai įgytų teisę į pabėgėlio statusą (4 punktas).

⁴⁵ Žr. šios išvados 39 išnašą.

⁴⁶ Žr. Gaires dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei (2 ir 14 punktai).

papročiu. Vadinasi, pagal minėtą konstatuojamąją dalį mergaitė ar paauglė galėtų būti laikoma priklausanti matomai visuomenės grupei ar visuomenės grupei, kurią galima nustatyti, jeigu jai grįžus į savo kilmės šalį grėstų tokia tradicija ar paprotys, kaip antai ekscizija⁴⁷.

77. Be to, vartodamas žodį „pavyzdžiui“, Sąjungos teisės aktų leidėjas parodė savo ketinimą atsižvelgiant į smurtą dėl lyties neapsiriboti lytinių organų žalojimu, priverstine sterilizacija ar prievartiniais abortais. Taigi, mano nuomone, niekas nedraudžia kompetentingai nacionalinei institucijai laikyti mergaitę, paauglę ar moterį priklausantią tam tikrai socialinei grupei remiantis tuo, kad, jeigu ji grįžtų į savo kilmės šalį, jai grėstų priverstinė santuoka, o dėl šio veiksmo, lydimo psichologinės ir fizinės prievartos, kaip yra nurodęs generalinis advokatas P. Mengozzi⁴⁸, „šiurkščiai pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės, ypač moterų“. Juo labiau, kad priverstinės santuokos yra išprievartavimo ir kitokio seksualinio smurto pasekmė.

78. Dėl smurto šeimoje veiksmų daryčiau tą pačią išvadą, nes smurtas šeimoje gali pasireikšti labai pavojingais veiksmais ir pakartotiniu smurtu, dėl kurio gali būti šiurkščiai pažeistos asmens pagrindinės teisės⁴⁹. Taigi neįžvelgiu jokios priežasties, dėl kurios kompetentinga nacionalinė institucija, įvertinusi kiekvieno konkretaus atvejo faktus ir aplinkybes, negalėtų nuspręsti, kad moteris, kuri būtų priversta grįžti į savo kilmės šalį, priklauso toje šalyje individualų tapatumą turinčiai grupei dėl to, kad toje šalyje dėl grįžimo jai grėstų didelis santuokinis smurtas (mušimas, išžaginimas, kita seksualinė prievarta ir t. t.), kuris tam tikrose bendruomenėse yra tradicija. Atliekant šį individualų vertinimą, prašytoja, žinoma, turi pateikti visą išsamią informaciją, visų pirma šeiminei, geografinę ir sociologinę informaciją, susijusią su jai asmeniškai kylančia rizika. Kompetentinga nacionalinė institucija turi atsižvelgti ne tik į prašytojos asmenybę, amžių, išsilavinimo lygį, kilmę, istoriją ir socialinę padėtį, bet ir į bendrą informaciją apie kilmės šalį, visų pirma į toje šalyje, regione, grupėje ar etninėje grupėje vyraujančias socialines ar paprotines normas, taip pat į galiojančių teisės aktų būklę ir jų įgyvendinimą.

79. Galiausiai manau, kad Direktyvos 2011/95 30 konstatuojamosios dalies formuluotės taip pat leidžia atsižvelgti į ypatingą riziką, kylančią moterims, nesilaikančioms savo kilmės šalies socialinių normų arba mėginančioms joms pasipriešinti. Nors nėra išsamaus sąrašo įvairių socialinių grupių, kurias kompetentingos nacionalinės institucijos, tuo remdamosi, galėjo nustatyti, išnagrinėjus nacionalinę jurisprudenciją ir Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros

⁴⁷ Pavyzdžiui, dėl Prancūzijos teismų jurisprudencijos žr. Denis-Linton, M. ir Malvasio, F., „Trente ans de jurisprudence de la Cour nationale du droit d’asile et du Conseil d’État sur l’asile, Principales décisions de 1982 au 31 décembre 2011“, 2012 m. kovo mėn. Taip pat žr. 2012 m. gruodžio 21 d. *Conseil d’État* (Valstybės Taryba, Prancūzija) sprendimą A <...> B <...> (Nr. 332491) ir 2021 m. kovo 25 d. *Cour nationale du droit d’asile* (Nacionalinis prieglobsčio teisės bylų teismas, CNDA) (Prancūzija) sprendimą S. (Nr. 20006893 ir 20006894 C), kuriame CNDA pripažino pabėgėlės statusą Prancūzijoje gimusiai mažametei senegalietai, kuri pagal etninę kilmę yra soninkė, nes šioje etninėje grupėje yra labai paplitusi ekscizija.

⁴⁸ Išvada byloje *Noorzia* (C-338/13, EU:C:2014:288, 3 punktas). Šioje išvadoje generalinis advokatas P. Mengozzi pridūrė, kad, esant priverstinei santuokai, bent vienas iš sutuoktinių ją sudaro neišreiškęs savo laisvo ir visiško sutikimo, nes „[asmenų ir ypač moterų] valia buvo suvaržyta panaudojant fizinį arba psichologinį spaudimą, pavyzdžiui, grasinant, panaudojant kitą emociją arba ypač sunkiais atvejais – fizinę prievartą“ (2 punktas). Taip pat žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *Belgische Staat (Susituokusi nepilnametė pabėgėlė)* (C-230/21, EU:C:2022:477, 2 punktas).

⁴⁹ Dėl „smurto šeimoje“ sąvokos žr. Stambulo konvencijos 3 straipsnio b punktą. Kaip patikslinta šios konvencijos aiškinamajame pranešime, smurtas šeimoje iš esmės atitinka dviejų rūšių smurtą: smurtą tarp artimų partnerių, nesvarbu, ar jų santykiai dar tęsiasi, ar jau yra pasibaigę, ir smurtą tarp kartų, visų pirma tarp tėvų ir vaikų.

(EUAA)⁵⁰ skelbiamus informacinius pranešimus apie kilmės šalį, kai kurias iš jų galima nustatyti. Taigi šalyse ir visuomenėse, kuriose ekscizija yra socialinė norma, mergaitės ir paauglės, kurioms kyla grėsmė nukentėti nuo tokios praktikos, laikomos identifikuotinomis ir priklausančiomis individualų tapatumą turinčiai grupei⁵¹, nes grįžus į kilmės šalį joms gresia pažeminimas, atskyrimo nuo visuomenės priemonės ir atsakomieji veiksmai⁵². Be to, moterys, atsisakančios sudaryti priverstinę santuoką visuomenėje, kurioje tokia praktika yra paplitusi tiek, kad laikoma socialine norma⁵³, buvo laikomos sudarančiomis individualų tapatumą turinčią grupę, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2011/95⁵⁴, kai jos pasmerkiamos savo bendruomenės ir joms gresia smurto veiksmai, galintys pažeisti jų kūno neliečiamumą⁵⁵.

80. JTVPRK laikosi panašios nuomonės, kad afganistanietės, kurios grįžta iš Europos, kur galėjo perimti vakarietiškas normas ir vertybes, priešingas jų kilmės šalies visuomenės ir netgi jų teisinės sistemos joms priskiriamais vaidmenims, gali būti laikomos priklausančiomis tam tikrai socialinei grupei⁵⁶. EUAA informaciniame pranešime dėl Afganistano (2023) aiškiai nurodyta, kad afganistanietė moteris ar mergaitė, kuri dėl savo elgesio, emocinių santykių, išvaizdos, veiklos, pažiūrų, profesijos ir (arba) buvimo užsienyje gyveno vakarietišką gyvenimo būdą, gali būti laikoma nusizengusia nusistovėjusioms socialinėms ir religinėms normoms ir jai gali grėsti smurtas šeimoje, kūno bausmės ir kitoks baudimas – nuo izoliavimo ar stigmatizavimo iki nusikaltimų dėl garbės, kai yra apkaltinama gėdos užtraukimu savo šeimai, bendruomenei ar genčiai⁵⁷.

⁵⁰ Anksčiau – Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO). Tam, kad kompetentingos nacionalinės institucijos galėtų kasdien vykdyti Direktyvos 2011/95 4 straipsnio 3 dalies a punkto reikalavimus ir kad būtų suderintos tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimo procedūros valstybėse narėse, EUAA buvo pavesta rengti informacinius pranešimus, kuriuose pagal temas būtų nagrinėjama padėtis tarptautinės apsaugos prašytojo kilmės šalyje ar regione. Šie pranešimai rengiami surinkus „svarbią, patikimą, objektyvią, tikslią ir naujausią“ informaciją apie kilmės šalį, naudojantis visais svarbiais informacijos šaltiniais, be kita ko, surinktą iš tarptautinių organizacijų, visų pirma JTVPRK, ir kitų atitinkamų organizacijų gautą informaciją, įskaitant Sąjungos institucijų, organų ir organizacijų ir Europos išorės veiksnių tarnybos (EIVT) narių pateiktą informaciją (žr. 2021 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/2303 dėl Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros, kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 439/2010 (OL L 468, 2021, p. 1), 9 straipsnio 1 dalį ir 2 dalies a punktą).

⁵¹ Pavyzdžiui, žr. Prancūzijos teismų jurisprudenciją: 2005 m. birželio 16 d. *Commission des recours des réfugiés* (Pabėgėlių skundų komisija, CRR, 2009 m. sausio 1 d. tapo CNDA) (Prancūzija) sprendimą S. (Nr. 492440) dėl Malio pilietės, kuriai vaikystėje buvo taikoma ekscizija ir kuri nesutiko, kad jai ir vėl būtų taikoma visiška ekscizija, kurios reikalavo jos būsimas sutuoktinis, ir dėl to jos šeimos aplinka ir vietos paprotinės institucijos vėliau darytų jai spaudimą ir grasinų. CRR nusprendė, kad šios pilietės persekiojimo baimė dėl to, kad ji priklausė socialinei moterų grupei, norinčiai išvengti moters lytinių organų žalojimo, buvo pagrįsta, nes valdžios institucijos nesuteikė jai jokios apsaugos.

⁵² EUAA, *Report on Female Genital Mutilation/Cutting in Ethiopia*, 2022 m. gegužės 12 d., konkrečiai 4.2 punktas: „Consequences for refusing to undergo FGM“, p. 32. Taip pat žr. EUAA informacinį dokumentą „Protecting women and girls in the asylum procedure“, 2021 m. gruodžio mėn., konkrečiai p. 2, ir Middelburg, A., Balta, A., „Female Genital Mutilation / Cutting as a Ground for Asylum in Europe“, *International Journal of Refugee Law*, 28 t., Nr. 3, Oxford University Press, Oksfordas, 2016, p. 416–452.

⁵³ Pavyzdžiui, žr. 2021 m. kovo 29 d. CNDA sprendimą T. (Nr. 20024823 C+), kuriame pabėgėlio statusas pripažintas Dramblio Kaulo Kranto Respublikos pilietei, nes ji norėjo išvengti priverstinės santuokos, be to, jai grėsė lytinių organų sužalojimas.

⁵⁴ Šiuo klausimu žr. Prancūzijos jurisprudenciją – 2004 m. spalio 15 d. CRR sprendimą *NN*. (Nr. 444000).

⁵⁵ Šiame kontekste JTVPRK 2012 m. spalio 23 d. Tarptautinės apsaugos gairėse Nr. 9: Seksualinė orientacija ir (arba) lyties tapatybė grindžiami prašymai suteikti pabėgėlio statusą pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso laikosi nuomonės, kad „jeigu šeimos ar bendruomenės nepritarimas pasireiškia šeimos ar bendruomenės narių grasinimais sukelti didelį fizinį skausmą ar grasinimais nužudyti „dėl garbės“, tai aiškiai laikoma persekiojimu“ (23 punktas).

⁵⁶ Žr. JTVPRK dokumentą „Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in case numbers 201701423/1/V2, 201704575/1/V2 and 201700575/1/V2 before the Council of State“ (16 punktas).

⁵⁷ *Country Guidance*: Afganistanas, 2023 m. sausio mėn. Šio pranešimo 3.12 punkte konkrečiai kalbama apie nusikaltimą dorovei „zina“, apimančią visus veiksmus, prieštaraujančius šariatui, pavyzdžiui, neleistinus lytinius santykius, lytinius santykius iki santuokos, svetimavimą, už kuriuos baudžiama mirties bausme arba smurtu, vykdomu prisidengiant garbe, įskaitant nusikaltimą dėl garbės, ir šie veiksmai taikomi būtent moterims (p. 74).

81. Teisingumo Teismas šiuo metu nagrinėja šį labai konkretų klausimą gavęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Asmenys, kurie tapatinasi su Sąjungos vertybėmis)* (C-646/21) dėl jaunų moterų irakiečių padėties po to, kai buvo atsiimtas iš esmės tapatus prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (C-456/21) dėl jaunų moterų afganistaniečių⁵⁸.

82. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktas turi būti aiškinamas taip: trečiosios šalies pilietė dėl savo lyties gali būti laikoma priklausančia „tam tikrai socialinei grupei“, jeigu, įvertinus faktus ir aplinkybes, nustatoma, kad, be priklausymo tam tikrai lyčiai, t. y. jos tapatybės ir moters statuso, ji turi individualų tapatumą savo kilmės šalyje, nes supanti visuomenė ją suvokia skirtingai dėl socialinių, teisinių ar religinių normų arba dėl šalies ar bendruomenės, kuriai ji priklauso, apeigų ar papročių. Atliekant šį vertinimą, veismų, dėl kurių ši pilietė bijo grįžti į savo kilmės šalį, pobūdis yra svarbus veiksnys, į kurį turi atsižvelgti kompetentinga nacionalinė institucija.

3. *Dėl ketvirtojo prejudicinio klausimo, susijusio su priešastinio ryšio tarp persekiojimo priešasties ir apsaugos nuo persekiojimo veismų nebuvimo (Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 3 dalis) nustatymu*

83. Ketvirtuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo iš esmės siekia sužinoti, ar Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad tuo atveju, kai smurtą šeimoje vykdo nevalstybinis subjektas, kompetentinga nacionalinė institucija turi nustatyti priešastinį ryšį tarp persekiojimo priešasties ir valstybės arba ją kontroliuojančių grupių ar organizacijų apsaugos nebuvimo.

84. Iš pradžių reikėtų pažymėti, jog tam, kad smurto šeimoje veismai, kuriuos paprastai vykdo nevalstybiniai subjektai, būtų laikomi persekiojimo veismais, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 1 dalį, kompetentinga nacionalinė institucija pagal šios direktyvos 6 straipsnio c punktą turi atsižvelgti į tai, kad valstybė arba ją kontroliuojanti grupė ar organizacija negali arba nenori suteikti aukai apsaugos.

85. Tai įrodyti būtina, nes kilmės valstybės negalėjimas arba, atvirkščiai, galėjimas užtikrinti apsaugą nuo persekiojimo veismų yra lemiamas aplinkybių vertinimo kriterijus, kuriuo remiantis suteikiamas arba prareikus atitinkamai panaikinamas pabėgėlio statusas⁵⁹. Kaip jau pažymėjau savo išvadoje byloje *Bundesrepublik Deutschland (Šeimos vienybės išsaugojimas)*⁶⁰,

⁵⁸ Žr. 2021 m. spalio 26 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartį *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (C-456/21, nepaskelbta Rink., EU:C:2021:901). Byloje C-646/21, be kita ko, keliamas klausimas, ar vertybės ir gyvenimo taisyklės, kurias jauna moteris įgijo ilgą laiką gyvendama valstybės narės teritorijoje ir ilgą savo gyvenimo laikotarpį, per kurį ji sukūrė savo tapatybę, ir jos elgesys gyvenimo šalyje laikotarpiu gali būti laikomi „bendros istorijos, kurios negalima pakeisti“, elementais, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktą, ar labiau „savyb[e] <...> kur[i] yra toki[a] svarb[i] to asmens tapatumui ar sąžinei, kad jis neturėtų būti verčiamas j[os] atsisakyti“, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį.

⁵⁹ 2021 m. sausio 20 d. Sprendimas *Secretary of State for the Home Department* (C-255/19, EU:C:2021:36, 36 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Kaip yra pripažinęs Teisingumo Teismas, baimė būti persekiojamam ir apsauga nuo persekiojimo veismų yra glaudžiai tarpusavyje susijusios sąlygos (šio sprendimo 56 punktas).

⁶⁰ C-91/20, EU:C:2021:384, 82 punktas.

tarptautinė apsauga yra subsidiari apsauga, teikiama jos prašančiam asmeniui, kol jo kilmės šalis nepajėgia arba nenori jo apsaugoti nuo gresiančio persekiojimo ar didelės žalos pavojaus⁶¹, todėl jo baimė laikoma pagrįsta.

86. Šis vertinimas, ar yra apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos, turi būti atliekamas pagal Direktyvos 2011/95 7 straipsnio reikalavimus⁶².

87. Pirma, šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalyje apibrėžti šios apsaugos teikėjai. Ją turi suteikti valstybė arba valstybę ar didelę valstybės teritorijos dalį valdančios grupės ar organizacijos. Taigi kompetentinga nacionalinė institucija, vertindama, ar tokia apsauga egzistuoja, turi įsitikinti, kad jos turi ne tik gebėjimą, bet ir norą apsaugoti prašytoją nuo jam gresiančio persekiojimo ar didelės žalos. Tai ypač svarbu, kai tarptautinės apsaugos prašytojas yra moteris, kuri bijo patirti smurtą šeimoje, jeigu grįžtų į savo kilmės šalį.

88. Antra, pagal Direktyvos 2011/95 7 straipsnio 2 dalį apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos turi būti veiksminga ir ne laikina. Tai reiškia, kad šios apsaugos subjektai turi imtis pagrįstų priemonių užkirsti kelią persekiojimui ar didelei žalai⁶³ ir kad prašytojas turi turėti galimybę pasinaudoti tokia apsauga. Šioje nuostatoje kalbama apie prašytojo pilietybės valstybės gebėjimą užkirsti kelią persekiojimo veiksams ar už juos bausti, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą.

89. Be to, pagal Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 3 dalį reikalaujama, kad kompetentinga nacionalinė institucija nustatytų ryšį tarp šios direktyvos 10 straipsnyje nurodytų persekiojimo priežasčių ir persekiojimo veiksų, kaip jie suprantami pagal minėtos direktyvos 9 straipsnio 1 dalį, arba apsaugos nuo tokių veiksų nebuvimo.

90. Vadinasi, tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, kompetentinga nacionalinė institucija turi įvertinti, ar galima nustatyti priežastinį ryšį tarp, viena vertus, motyvų, kuriais grindžiami namų ūkyje ar šeimos rate įvykdyti smurto šeimoje veiksmai, t. y. priklausymo tam tikrai socialinei grupei, ir, kita vertus, kilmės šalies valdžios institucijų apsaugos nuo šių veiksų, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2011/95 7 straipsnį, nebuvimo.

91. Šis vertinimas būtinas siekiant nustatyti, kad trečiosios šalies piliėtė negali pasinaudoti tos šalies apsauga, ir jos atsisakymo tai daryti pateisinimą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punktą, dėl tos šalies negebėjimo ar nenoro užkirsti kelią tokiems veiksams, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą ir bausti už juos.

92. Tokį vertinimą gali būti labai sunku atlikti.

⁶¹ Primenu, kad, kaip ir Ženevos konvencijos 1 straipsnyje, Direktyvoje 2011/95 tarptautinės apsaugos subsidiarumo principas įtvirtintas tiek suteikiant pabėgėlio statusą, tiek jį panaikinant (Direktyvos 2011/95 11 straipsnis), arba nesuteikiant šio statuso (Direktyvos 2011/95 12 straipsnio 1 dalis). Šiuo klausimu žr. Gairių dėl procedūrų ir kriterijų, taikomų nustatant pabėgėlio statusą atsižvelgiant į 1951 m. Konvenciją ir 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso 90 punktą, JTVPRK, Ženeva, 1992. Doktrinoje konkrečiai žr. Hathaway, J. C. ir Foster, M., „The law of refugee status“, 2-asis leid., Cambridge University Press, Kembridžas, 2014, p. 55: „Pabėgėlių teisė grindžiama pagrindine hipoteze, kad jeigu nacionalinė apsauga yra prieinama, jai teikiama pirmenybė papildomos tarptautinės apsaugos atžvilgiu“, ir p. 462: „pabėgėlių teisės tikslas – suteikti pakaitinę apsaugą, kol bus atnaujinta arba nustatyta reikšminga nacionalinė apsauga“, ir p. 494 ir 495. Taip pat žr. Goodwin-Gill, G. S. ir McAdam, J., „The refugee in international law“, 3-iasis leid., Oxford University Press, Oksfordas, 2007, p. 421: „apsaugos nebuvimas arba atsisakymas ją suteikti yra pagrindinis pabėgėlio požymis, o pagal tarptautinę teisę jos užtikrinama apsauga turi būti pakeista apsauga, kurios kilmės šalis negali arba nenori suteikti“ (laisvas vertimas). Žr. mano išvadą byloje *Bundesrepublik Deutschland (Šeimos vienybės išsaugojimas)* (C-91/20, EU:C:2021:384, 82 punktas ir 52 išnaša).

⁶² Taip pat žr. Direktyvos 2011/95 26 konstatuojamąją dalį.

⁶³ 7 straipsnio 2 dalyje kalbama apie priemones, kurių imtasi siekiant užkirsti kelią persekiojimo veiksams, taip pat apie veiksmingos teismų sistemos buvimą, kad būtų galima tokius veiksmus atskleisti, persekioti ir nubausti už juos (dėl Direktyvos 2004/83 7 straipsnio 2 dalies, tapачios Direktyvos 2011/95 7 straipsnio 2 dalies antram sakiniui, žr. 2021 m. sausio 20 d. Sprendimą *Secretary of State for the Home Department* (C-255/19, EU:C:2021:36, 44 punktus)).

93. Kalbant apie nevalstybinių subjektų, dėl kurių imamasi smurtinių veiksmų, motyvus, pažymėtina, kad prašytojo pareiškimuose būna neišvengiamai subjektyvių elementų ir jie ne visada grindžiami tiesioginiais ar dokumentiniais įrodymais. Šiuo klausimu iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad DAB laikėsi nuomonės, jog „prašytoja yra pilnametė ir neteigė, jog buvo persekiojama dėl lyties“, kai nurodė faktines aplinkybes, kuriomis grindžiamas jos tarptautinės apsaugos prašymas. Vis dėlto toks prašymas negalėtų būti atmestas, motyvuojant tuo, kad atitinkamas trečiosios šalies pilietis nenurodė, kad smurto veiksmai, kurie jam gresia jo kilmės šalyje, turi ryšį su viena iš Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punkte išvardytų priežasčių. Iš suformuotos jurisprudencijos matyti, kad tarptautinės apsaugos prašytojo pareiškimai yra tik kompetentingų institucijų atliekamo faktų ir aplinkybių vertinimo proceso pradinis taškas. Nors minėtos direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog valstybės narės gali laikyti, kad prašytojas privalo kuo greičiau pateikti visą informaciją, kuri būtina pagrindžiant tarptautinės apsaugos prašymą, toje pat nuostatoje numatyta, kad valstybė narė, bendradarbiaudama su tarptautinės apsaugos prašytoju, turi įvertinti atitinkamą su jo prašymu susijusią informaciją⁶⁴. Tarp reikšmingos informacijos, kurią turi įvertinti kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos, minėtos direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje minimos „tarptautinės apsaugos prašymo teikimo priežastys“, kurios būtinai apima persekiojimo veiksmų, kurie, prašytojo teigimu, jam gresia, priežastis⁶⁵.

94. Kiek tai susiję su kilmės šalies siūloma apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos, pažymėtina, kad kompetentinga nacionalinė institucija turi nustatyti, kiek ši apsauga atitinka Direktyvos 2011/95 7 straipsnio reikalavimus, visų pirma, ar ši apsauga yra veiksminga.

95. Taigi pagal Direktyvos 2011/95 4 straipsnio 3 dalies a punktą ši institucija turi atlikti individualų tarptautinės apsaugos prašymo vertinimą, atsižvelgdama į visus reikšmingus faktus, susijusius su kilmės šalimi, įskaitant tos šalies įstatymus ir kitus teisės aktus bei jų taikymo būdą. Be to, pagal šios direktyvos 4 straipsnio 5 dalies c punktą prašytojo pareiškimų patikimumas ir nuoseklumas turi būti vertinami atsižvelgiant į turimą su jo prašymu susijusią bendrą ir konkrečią informaciją⁶⁶.

96. Šiomis aplinkybėmis EUAA savo 2016 m. lapkričio mėn. informaciniame pranešime dėl padėties Turkijoje⁶⁷ nurodo, kad, nepaisant šioje šalyje vykdomų teisėkūros reformų, kuriomis siekiama užtikrinti lyčių lygybę ir užkirsti kelią įvairių formų smurtui prieš moteris, įskaitant smurtą šeimoje⁶⁸, valstybės valdžios institucijų pastangos kovoti su šiuo smurtu vis dar išlieka netinkamos ir neveiksmingos, kiek tai susiję su nukentėjusiųjų galimybe gauti informaciją, teisine pagalba, skundų registravimu, teisingumu, nes policijos institucijos retai taiko nutartis dėl įpareigojimo susilaikyti nuo veiksmų ar apsaugos. Dėl palaikomųjų paslaugų, kaip antai prieglobsčio ar paramos nukentėjusiesiems centrų, skirtų moterims priimti, kurių nepakanka, pažymėtina, kad jos yra netinkamos. Dėl „nusikaltimų dėl garbės“ ir smurto šeimoje tame

⁶⁴ Žr. 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)* (C-238/19, EU:C:2020:945, 52 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

⁶⁵ Žr. 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Karo tarnyba ir prieglobstis)* (C-238/19, EU:C:2020:945, 53 punktą).

⁶⁶ Direktyvos 2011/95 4 straipsnio 5 dalies c punkte nurodyta: „[k]ai valstybės narės taiko principą, pagal kurį prašytojas privalo pagrįsti tarptautinės apsaugos prašymą, ir kai prašytojo pareiškimų faktai nepagrįsti dokumentais ar kitais įrodymais, tokių faktų nereikia patvirtinti, jei <...> prašytojo pareiškimai yra nuoseklūs ir patikimi bei neprieštarauja turimi specifiinei ir bendrai informacijai, susijusiai su prašytojo atveju“.

⁶⁷ Informacinis pranešimas dėl kilmės šalies: Turkija, studija apie valstybę, tyrimas skelbiamas internete adresu https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/EASOCOI_Turkey_Nov2016.pdf (5.4.4 punktą).

⁶⁸ Nors įvairiuose teisės aktuose, pavyzdžiui, Konstitucijoje, Civiliniame kodekse ir Baudžiamajame kodekse, taip pat darbo teisės ir savivaldos teisės aktų nuostatose tiesiogiai ar netiesiogiai reglamentuojamas smurtas prieš moteris, svarbiausias teisės aktas yra 2012 m. kovo 8 d. Įstatymas Nr. 6284 dėl šeimos apsaugos ir smurto prieš moteris prevencijos.

pranešime pažymėta, kad apkaltinamųjų nuosprendžių ypač mažai, o dauguma nusikaltimų padaroma konservatyviose pietryčių Turkijos šeimose. Norėčiau pabrėžti, kad minėtame pranešime neatsižvelgiama į Turkijos pasitraukimą iš Stambulo konvencijos 2021 m.⁶⁹

97. Taip pat norėčiau pažymėti, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas Sprendime *M. G. prieš Turkiją*⁷⁰ padarė tą pačią išvadą kaip ir 2009 m. Sprendime *Opuz prieš Turkiją*⁷¹ bei 2014 m. Sprendime *Durmaz prieš Turkiją*⁷², t. y. dėl bendro teismų pasyvumo ir diskriminacinio požiūrio, jau konstatuoto bylose prieš Turkiją dėl smurto šeimoje ir apsaugos priemonių nesusituokusioms ar išsituokusioms moterims neprieinamumo.

98. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes manau, jog Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad tuo atveju, kai persekiojimo veiksmus vykdo nevalstybinis subjektas, kompetentinga nacionalinė institucija, individualiai įvertinusi tarptautinės apsaugos prašymą ir atsižvelgusi į visas reikšmingas faktines aplinkybes, susijusias su kilmės šalimi, įskaitant šios šalies įstatymus ir kitus teisės aktus bei jų taikymo būdą, turi nustatyti, ar yra priežastinis ryšys tarp priežasčių, kuriomis grindžiami šie smurto veiksmai, t. y. trečiosios šalies piliėtės priklausymo tam tikrai socialinei grupei, ir kilmės šalies valdžios institucijų apsaugos, kaip ji suprantama pagal šios direktyvos 7 straipsnį, nebuvimo.

B. Papildomos apsaugos statuso suteikimo sąlygos pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktą

99. Penktuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti papildomos apsaugos suteikimo sąlygas, apibrėžtas Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punkte, trečiosios šalies pilietei, kuriai pabėgėlio statusas negali būti pripažintas, tačiau kuriai, jeigu būtų grąžinta į savo kilmės šalį, grėstų nukentėti nuo nusikaltimo dėl garbės, taip pat smurtas šeimoje, priverstinė santuoka ir stigmatizavimo priemonės.

100. Minėtas teismas savo klausime daugiausia dėmesio skiria dviem aspektams, kuriuos nagrinėsiu paeiliui.

101. Pirmasis aspektas susijęs su tuo, kiek smurto veiksmai, kuriuos minėta piliėtė gali patirti, gali būti kvalifikuojami kaip „didelė žala“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 15 straipsnį, nes jie kelia didelę grėsmę jos gyvybei arba yra nežmoniškas ar žeminamas elgesys.

102. Antrasis aspektas susijęs su reikalavimu, kad trečiosios šalies pilietei turi kilti realus pavojus patirti Direktyvos 2011/95 15 straipsnyje nurodytą didelę žalą, todėl ji negali arba nepageidauja remtis savo kilmės šalies apsauga.

⁶⁹ Žr. šios išvados 6 išnašą.

⁷⁰ 2016 m. kovo 22 d. EŽTT sprendimas (CE:ECHR:2016:0322JUD000064610, 96, 97 ir 116 punktai).

⁷¹ 2009 m. birželio 9 d. EŽTT sprendimas (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, 198 punktas).

⁷² 2014 m. lapkričio 13 d. EŽTT sprendimas (CE:ECHR:2014:1113JUD000362107, 65 punktas).

1. Dėl smurto, kurį gali patirti trečiosios šalies pilietė, kvalifikavimo kaip „didelės žalos“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 15 straipsnį

103. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia Teisingumo Teismo, ar Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktas turi būti aiškinamas taip, kad tuo atveju, kai trečiosios šalies pilietė teigia, kad jai gresia nukentėti nuo nusikaltimo dėl garbės ir smurto dėl lyties, jeigu būtų grąžinta į savo kilmės šalį, pakanka įrodyti, kad yra realus „mirties bausmės ar egzekucijos“ pavojus, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 15 straipsnio a punktą, o gal atliekant visapusi vertinimą reikia nustatyti, ar yra „nežmoniško ar žeminamo elgesio arba baudimo“ pavojus, kaip tai suprantama pagal minėtos direktyvos 15 straipsnio b punktą.

104. Direktyvos 2011/95 15 straipsnyje numatytos trys „didelės žalos“, kurią apibrėžus, tokią žalą patiriantis asmuo gali gauti papildomą apsaugą, rūšys. Šios direktyvos 15 straipsnio a punkte (jis iš esmės atitinka EŽTK 2 straipsnį ir jos Protokolo Nr. 6 1 straipsnį⁷³) didelė žala apibrėžta kaip „mirties bausmė ar egzekucija“, o jos 15 straipsnio b punkte (jis iš esmės atitinka EŽTK 3 straipsnį⁷⁴) ši žala apibrėžta kaip „kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas“. Kaip yra pripažinęs Teisingumo Teismas, ši „didelė žala“ apima situacijas, kai tarptautinės apsaugos prašytojui „kyla konkretus pavojus patirti konkrečios rūšies žalą“ arba „konkretų smurtą“⁷⁵.

105. Norėčiau pažymėti, kad „didelė žala“, kurią gali patirti tarptautinės apsaugos prašytojas, Direktyvos 2011/95 15 straipsnio a ir b punktuose nurodyta alternatyviai: „a) mirties bausmė ar egzekucija; arba b) kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas“⁷⁶. Šis išvardijimas rodo Sąjungos teisės aktų leidėjo ketinimą kuo plačiau apimti situacijas, kai trečiosios šalies piliečiui turi būti suteikta tarptautinė apsauga, net jeigu jam nebūtų suteiktas pabėgėlio statusas.

106. Kalbant apie sąvoką „nusikaltimas dėl garbės“, pažymėtina, jog iš Europos Tarybos darbų matyti, kad tai reiškia bet kokią veiksmą, kuriuo šeimos ar bendruomenės narys nužudo, suluošina, sudegina ar sužaloja moterį, siekdamas atkurti šeimos garbę, motyvuodamas tuo, kad moteris dėl savo gyvenimo pasirinkimo, emancipacijos troškimo, atsisakymo tuoktis ar seksualinės orientacijos nusizengė kultūrinėms, religinėms ar tradicinėms normoms⁷⁷. Šis veiksmas, jeigu tai yra šeimos ar bendruomenės nario įvykdytas asmens nužudymas, gali būti vertinamas pagal Direktyvos 2011/95 15 straipsnio a punktą, nes tai būtų laikoma „egzekucija“.

107. Manau, svarbu, kad sąvoka „egzekucija“ nebūtų taikoma tik valstybės institucijų atliktam veiksmui. Nors šis „nusikaltimas dėl garbės“ reiškia, kad asmuo nužudomas, jis negali būti kvalifikuojamas tik kaip „kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 15 straipsnio b punktą, remiantis vien tuo, kad jį padarė nevalstybinis subjektas. Be to, šios direktyvos 6 straipsnyje nustatyta, kad didelės žalos darytojais

⁷³ Kiek tai susiję su Direktyvos 2004/83 parengiamaisiais darbais, žr. 2002 m. rugsėjo 25 d. Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujančios valstybės narės pranešimą Nr. 12148/02 Imigracijos, sienų ir prieglobsčio strateginiam komitetui, skelbiamą internete adresu <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12148-2002-INIT/fr/pdf> (p. 5). Nors Direktyva 2011/95 buvo panaikinta ir pakeista Direktyva 2004/83, dėl šio norminių aktų pasikeitimo nebuvo pakeista nei papildomos apsaugos suteikimo teisinė tvarka, nei atitinkamų nuostatų numeracija. Taigi Direktyvos 2011/95 15 straipsnio tekstas yra identiškas Direktyvos 2004/83 15 straipsnio tekstui, todėl su pastarąja nuostata susijusi jurisprudencija svarbi aiškinant pirmąją nuostatą.

⁷⁴ Žr. 2009 m. vasario 17 d. Sprendimą *Elgafaji* (C-465/07, EU:C:2009:94, 28 punktas).

⁷⁵ Žr. 2021 m. birželio 10 d. Sprendimą *Bundesrepublik Deutschland (Sąvoka „rimta ir asmeninė grėsmė“)* (C-901/19, EU:C:2021:472, 25 ir 26 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

⁷⁶ Kursyvu išskirta mano.

⁷⁷ Žr. Europos Tarybos dokumentą „Stambulo konvencija – Nusikaltimai dėl tariamos „garbės“, 2019 m., ir 2021 m. rugsėjo 28 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliuciją 2395 (2021) „Kovos su nusikaltimais prisidengus vadinamąja „garbe“ stiprinimas“.

gali būti nevalstybiniai subjektai, jeigu galima įrodyti, kad valstybė ar ją kontroliuojančios grupės ar organizacijos negali arba nenori suteikti apsaugos nuo didelės žalos. Be to, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją EŽTK 2 straipsnis apima situacijas, kai valstybė neįvykdė savo pareigos apsaugoti asmens gyvybę, nors ji buvo informuota, kad dėl trečiųjų asmenų nusikalstamų veiksmų kyla reali ir tiesioginė grėsmė šio asmens gyvybei. Sprendime *Opuz prieš Turkiją*⁷⁸ EŽTT nusprendė, kad valstybė privalėjo prevenciškai imtis praktinių priemonių, kad apsaugotų nuo smurto šeimoje nukentėjusią moterį, kurią iš anksto buvo galima nustatyti kaip galimą žudymo veiksmų siekiant apginti garbę taikinį. Kaip nurodė EŽTT, EŽTK 2 straipsnyje reikalaujama, kad valstybė užtikrintų teisę į gyvybę, priimdama konkrečius baudžiamosios teisės aktus, kuriais būtų atgrasoma nuo nusikaltimų asmeniui, ir pagrįstus įgyvendinimo mechanizmus, skirtus užkirsti kelią pažeidimams, juos pasmerkti ir nubausti už juos⁷⁹.

108. Šiomis aplinkybėmis, nuo to momento, kai kompetentinga nacionalinė institucija, visapusiškai įvertinusi konkrečias nagrinėjamo atvejo aplinkybes, konstatuoja, jog kyla grėsmė, kad suinteresuotojo asmens šeima ar bendruomenė garbės vardan įvykdys jo egzekuciją ir kad šis pavojus yra realus ir *pagrįstas*, nes jo kilmės šalies valdžios institucijos neteikia apsaugos, toks veiksmas turi būti pripažįstamas „egzekucija“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 15 straipsnio a punktą, ir savaime gali lemti papildomos apsaugos statuso suteikimą, jei tenkinamos kitos šiuo tikslu nustatytos sąlygos.

109. Tam, kad būtų suteiktas šis statusas, nereikalaujama įrodyti, kad suinteresuotajam asmeniui taip pat gresia patirti kankinimus, nežmonišką ar žeminamą elgesį arba baudimą, kaip tai suprantama pagal minėtos direktyvos 15 straipsnio b punktą.

110. Vis dėlto norėtusi pažymėti, kad kompetentinga nacionalinė institucija turi išsamiai apibūdinti didelę žalą, kurią suinteresuotasis asmuo gali patirti, jei būtų grąžintas į savo kilmės šalį⁸⁰. Pirma, tai matyti iš Direktyvos 2011/95 4 straipsnyje nustatytų reikalavimų, pagal kuriuos kompetentinga nacionalinė institucija privalo tinkamai ir veiksmingai išnagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą, kad būtų užtikrintas išsamus suinteresuotojo asmens apsaugos poreikių vertinimas. Šiuo klausimu primenu, kad ši institucija, nagrinėdama pabėgėlio statuso suteikimo sąlygas, jau įvertino veiksmų, kurių suinteresuotasis asmuo gali patirti savo kilmės šalyje, pobūdį ir mastą. Antra, tai turi leisti išvengti keblių situacijų, kai pagal Direktyvos 2011/95 16 straipsnio 1 dalį suinteresuotasis asmuo nebebūtų laikomas asmeniu, galinčiu gauti papildomą apsaugą dėl pasikeitusių aplinkybių kilmės šalyje, todėl, nepakankamai pripažinus pavojų, jo statusas būtų panaikintas per anksti⁸¹.

111. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktas ir 15 straipsnis turi būti aiškinami taip: tuo atveju, kai kompetentinga nacionalinė institucija, visapusiškai įvertinusi konkrečias nagrinėjamo atvejo aplinkybes, nustato, kad, grįžus į kilmės šalį, šiai pilietei gresia ne

⁷⁸ 2009 m. birželio 9 d. EŽTT sprendimas (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102).

⁷⁹ Žr. šio sprendimo 128 ir 129 punktus. Taip pat dėl smurto šeimoje žr. 2009 m. sausio 15 d. EŽTT sprendimą *Branko Tomašić ir kt. prieš Kroatiją* (CE:ECHR:2009:0115JUD004659806, 52 ir 53 punktai) ir 2021 m. liepos 8 d. Sprendimą *Tkheldize prieš Sakartvelą* (CE:ECHR:2021:0708JUD003305617, 57 punktas).

⁸⁰ Primenu, kad smurtas dėl lyties yra daugialypis reiškiny. Nusikaltimai dėl garbės gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, neteisėtas laisvės atėmimas, pagrobimas, kankinimas, žalojimas ar priverstinė santuoka, lydimi ekscizijos, o smurtas šeimoje – tai reiškiny, kuris gali pasireikšti ne vien fizine ir seksualine agresija, bet ir fizine prievarta, dėl kurios gali būti pažeistas asmens fizinis ar psichinis neliečiamumas, sukeltos dvasinės kančios ar padaryta materialinė žala (žr. 1985 m. lapkričio 29 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 40/34 priimtą deklaraciją dėl pagrindinių teisingumo principų, susijusių su nukentėjusiais nuo nusikalstamumo ir piktnaudžiavimo įgaliojimais).

⁸¹ Nors pagal Direktyvos 2011/95 16 straipsnio 2 dalį iš valstybių narių reikalaujama atsižvelgti į tai, ar „aplinkybių pasikeitimas yra tokio svarbaus ir ilgalaikio pobūdžio, kad papildomą apsaugą galinčiam gauti asmeniui nebėra realaus didelės žalos pavojaus“.

tik egzekucija dėl jos šeimos ar bendruomenės garbės, bet ir kiti kankinimo veiksmai arba nežmoniškas ar žeminamas elgesys ar baudimas, susijęs su smurtu šeimoje ar bet kuriuo kitu smurto dėl lyties veiksmu, ši institucija turi kvalifikuoti šiuos veiksmus kaip „didelę žalą“.

2. Dėl realaus pavojaus patirti didelę žalą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktą, nustatymo

112. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo iš esmės klausia, ar Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktas turi būti aiškinamas taip, kad tuo atveju, kai trečiosios šalies pilietė teigia, kad jeigu būtų grąžinta į savo kilmės šalį, jai grėstų nukentėti nuo nusikaltimo dėl garbės ir patirti smurtą dėl lyties, pakanka įrodyti, kad šis asmuo nepageidauja remtis šios šalies apsauga, ar vis dėlto reikalaujama nurodyti priežastis, dėl kurių jis nepageidauja pasinaudoti šia apsauga.

113. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu byloje *N. prieš Švediją*⁸² dėl EŽTK 3 straipsnio pažeidimo esant tokiai situacijai, kai Afganistano pilietei, kuri buvo atskirta nuo savo vyro ir neatitiko visuomenės, tradicijų ir net teisinės sistemos jai priskiriamų vaidmenų, kilo pavojus, kad su ja bus netinkamai elgiamasi, jeigu ji bus grąžinta į savo kilmės šalį, nes dėl priėmimo ir gyvenimo moterų prieglaudose sąlygų šios moterys priverstos grįžti į savo namus, kuriuose tampa prievartos ar nusikaltimų dėl garbės aukomis.

114. Bendroje Europos prieglobsčio sistemoje papildoma apsauga papildo Ženevos konvencijoje įtvirtintas taisykles dėl pabėgėlio statuso.

115. Pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktą „papildomą apsaugą galintis gauti asmuo“ – tai asmuo, kuris negali būti laikomas pabėgėliu, tačiau apie kurį pagrįstai galima manyti, kad, jeigu būtų grąžintas į savo kilmės šalį, jam kiltų realus pavojus patirti šios direktyvos 15 straipsnyje apibrėžtą didelę žalą, ir kuris negali arba dėl tokio pavojaus nepageidauja pasinaudoti tos šalies apsauga.

116. Taigi, kaip ir pagal Direktyvos 2011/95 2 straipsnio d punkte pateiktą sąvokos „pabėgėlis“ apibrėžtį, pagal kurią reikalaujama įrodyti tarptautinės apsaugos prašytojo baimės būti persekiojamam, jeigu jis grįžtų į kilmės šalį, pagrįstumą, pagal šios direktyvos 2 straipsnio f punkte pateiktą sąvokos „papildomą apsaugą galintis gauti asmuo“ apibrėžtį taip pat reikalaujama įrodyti baimės, kad šiam prašytojui grįžus į savo kilmės šalį gresia didelė žala, pagrįstumą. Primenu, kad toks įrodymas būtinas siekiant nustatyti šio asmens negalėjimą pasinaudoti kilmės šalies apsauga arba pagrįstą jo atsisakymą naudotis tokia apsauga; reikalaujama, kad kompetentinga nacionalinė institucija, remdamasi minėtos direktyvos 7 straipsniu, įvertintų šios šalies gebėjimą ir norą užkirsti kelią šiems veiksams, persekioti ir bausti už juos.

117. Šiuo klausimu reikėtų patikslinti, kad minėtame straipsnyje nustatyti reikalavimai dėl reikalaujamos apsaugos pobūdžio ir apimties susiję tiek su persekiojimu, kuris gali grėsti prašytojui, tiek su didele žala, kurią jis gali patirti, jei bus grąžintas į savo kilmės šalį. Tuo metu, kai kompetentinga nacionalinė institucija nagrinėja, ar prašytojas atitinka papildomos apsaugos

⁸² 2010 m. liepos 20 d. EŽTT sprendimas (CE:ECHR:2010:0720JUD002350509, 60 punktas).

suteikimo reikalavimus, ji jau būna nustatęsi kilmės šalies galėjimą ar negalėjimą arba norą ar nenorą užtikrinti pagal Direktyvos 2011/95 7 straipsnį reikalaujamą apsaugą, nagrinėdama pabėgėlio statuso suteikimo sąlygas.

118. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktas turi būti aiškinamas taip: tuo atveju, kai trečiosios šalies pilietė teigia, kad, jeigu būtų grąžinta į savo kilmės šalį, jai gresia nukentėti nuo nusikaltimo dėl garbės ir patirti smurtą dėl lyties, kompetentinga nacionalinė institucija turi nustatyti, ar valstybė arba ją kontroliuojančios grupės ar organizacijos suteikia apsaugą nuo šios didelės žalos, atitinkančios šios direktyvos 7 straipsnyje nustatytus reikalavimus, kad nustatytų, ar šis pavojus yra pagrįstas.

V. Išvada

119. Atsižvelgdamas į visa tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos miesto administracinis teismas, Bulgarija) pateiktus prejudicinius klausimus:

tuo atveju, kai trečiosios šalies pilietė pateikia tarptautinės apsaugos prašymą, motyvuodama baime, kad, jei būtų grąžinta į savo kilmės šalį, nukentėtų nuo nusikaltimo dėl garbės arba būtų priverstinai ištekinta ir patirtų smurtą šeimoje savo namuose:

- 1) 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų 2 straipsnio d punktas

turi būti aiškinamas taip:

pabėgėlio statuso suteikimo asmeniui, kuris baiminasi grįžęs į savo kilmės šalį patirti smurtą dėl lyties, sąlygos turi būti nagrinėjamos remiantis šioje direktyvoje šiuo tikslu numatytais nuostatomis, kurios turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jos bendrą struktūrą ir tikslą, laikantis Jungtinių Tautų konvencijos dėl pabėgėlių statuso, pagal SESV 78 straipsnio 1 dalį, o ne remiantis Jungtinių Tautų konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) ir Europos Tarybos konvencijoje dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), kurios nėra „atitinkamos sutartys“, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, pateiktomis sąvokų apibrėžtimis.

Aiškinant taip pat turi būti atsižvelgiama į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje pripažįstamas teises;

- 2) Direktyvos 2011/95 10 straipsnio 1 dalies d punktas

turi būti aiškinamas taip:

trečiosios šalies pilietė dėl savo lyties gali būti laikoma priklausančia „tam tikrai socialinei grupei“, jeigu, įvertinus faktus ir aplinkybes, nustatoma, kad, be priklausymo tam tikrai lyčiai, t. y. jos tapatybės ir moters statuso, ji turi individualų tapatumą savo kilmės šalyje, nes supanti visuomenė ją suvokia skirtingai dėl socialinių, teisinių ar religinių normų arba dėl šalies ar bendruomenės, kuriai ji priklauso, apeigų ar papročių. Atliekant šį vertinimą, veiksmų, dėl kurių ši pilietė bijo grįžti į savo kilmės šalį, pobūdis yra svarbus veiksnys, į kurį turi atsižvelgti kompetentinga nacionalinė institucija;

3) Direktyvos 2011/95 9 straipsnio 3 dalis

turi būti aiškinama taip:

tuo atveju, kai persekiojimo veiksmus vykdo nevalstybinis subjektas, kompetentinga nacionalinė institucija, individualiai įvertinusi tarptautinės apsaugos prašymą ir atsižvelgusi į visas reikšmingas faktines aplinkybes, susijusias su kilmės šalimi, įskaitant šios šalies įstatymus ir kitus teisės aktus bei jų taikymo būdą, turi nustatyti, ar yra priežastinis ryšys tarp prižasčių, kuriomis grindžiami šie smurto veiksmai, t. y. trečiosios šalies pilietės priklausymo tam tikrai socialinei grupei, ir kilmės šalies valdžios institucijų apsaugos, kaip ji suprantama pagal šios direktyvos 7 straipsnį, nebuvimo;

4) Vertinant papildomos apsaugos statuso suteikimo sąlygas, Direktyvos 2011/95 2 straipsnio f punktas ir 15 straipsnis

turi būti aiškinami taip:

tuo atveju, kai kompetentinga nacionalinė institucija, visapusiškai įvertinusi konkrečias nagrinėjamo atvejo aplinkybes, nustato, kad, grįžus į kilmės šalį, šiai pilietei gresia ne tik egzekucija dėl jos šeimos ar bendruomenės garbės, bet ir kiti kankinimo veiksmai arba nežmoniškas ar žeminamas elgesys ar baudimas, susijęs su smurtu šeimoje ar bet kuriuo kitu smurto dėl lyties veiksmu, ši institucija turi kvalifikuoti šiuos veiksmus kaip „didelę žalą“.

Siekdama nustatyti, ar šis pavojus yra pagrįstas, kompetentinga nacionalinė institucija turi nustatyti, ar valstybės institucijos arba ją kontroliuojančios grupės ar organizacijos suteikia apsaugą nuo šios didelės žalos, atitinkančią šios direktyvos 7 straipsnyje nustatytus reikalavimus.